

Eeva-Maria Grekula

KERTOMUKSIA NYKYAJAN KÖYHYYDESTÄ

Syitä ja ratkaisuehdotuksia

Eeva-Maria Grekula

**KERTOMUKSIA
NYKYAJAN
KÖYHYDESTÄ: SYITÄ JA
RATKAISUEHDOTUKSIA**

Ajatuspaja Vasemmistofoorumin Raportteja-sarjassa julkaistaan selvityksiä ja tutkimuksia yhteiskunnallisista aiheista. Sarjan tarkoituksena on tuottaa tietoa päätöksenteon pohjaksi, nostaa tärkeitä ilmiöitä julkiseen keskusteluun sekä esittää toimenpiteitä havaittujen ongelmien ratkaisemiseksi.

Eeva-Maria Grekula: Kertomuksia nykyajan köyhyydestä: syitä ja ratkaisuehdotuksia

Vasemmistofoorumi ry – Raportteja 3/2019

© Eeva-Maria Grekula

Kannen kuva: 'TOMS' BALCUS / CC BY-NC-ND 2.0 / Flickr

ISBN 978-952-7206-14-0 (nid)

ISBN 978-952-7206-15-7 (pdf)

Paino: Lähettämö Oy

Julkaisija: Vasemmistofoorumi ry | Helsinki | www.vasemmistofoorumi.fi

Sisältö

1. Johdanto	4
2 Tutkimuksen aineistot ja menetelmät	5
3 Mikä köyhyys?	9
4 Köyhyyden syitä	15
5 "Mikä tulevaisuus?"	24
6 Nykyajan köyhyyttä kokeneiden ratkaisuehdotukset	28
7 Turvaa ja toivoa perustulosta	35
8 Paljonko on tarpeeksi?	40
9 Köyhyys ihmisoikeusloukkauksena	44
10 Lopuksi	46

Johdanto

Tämä raportti on osa väitöskirjatyötäni, joka tarkastelee nykyajan köyhyyttä. Toivon tutkimukseni olevan pisaroita siinä virrassa, joka saa kohennettua heikoimmassa asemassa olevien tilannetta. Oikeudenmukaisemman maailman tavoittelu yhdessä köyhyyttä kokeneiden kanssa on tärkeää, sillä todelliseen demokratiaan kuuluu, että yhteiskunnassa kaikkien ääni kuuluu ja tulee kuulluksi. Liian usein sekä tutkimuksessa että päätöksenteossa käy niin, että ihmiset joutuvat ulos omasta asiastaan ja asiantuntijuus sijoitetaan jonnekin muualle kuin ihmisille itselleen. Hyvääkään tarkoittavat ratkaisuehdotukset eivät näin ollen välttämättä auta, jos ei tunneta ihmisten itsensä arkitodellisuutta ja niitä moninaisia asioita, jotka selviytymiseen vaikuttavat.

Raportissa on paljon aineistokatkelmia. Joitain niistä olen hieman stilisoinut esimerkiksi kirjoitusvirheistä tai pitkistä virkkeistä ilman välimerkkejä, mutta vain sen verran

kuin paremman luettavuuden kannalta on tuntunut tarpeelliselta. Tieteellisessä julkaisussa ilmestyvässä artikkelissa minulla ei olisikaan mahdollisuutta antaa näin paljon tilaa köyhyyttä kokeneiden omille sanoille. Haluankin kiittää ajatuspaja Vasemmistoforumia paitsi tutkimukseni rahoittamisesta myös mahdollisuudesta julkaista tällainen vapaamuotoisempi raportti. Kiitokset myös väitöskirjatutkimukseni ohjaajille, professori Hannu Ruonavaaralle (Turun yliopisto) sekä tutkimuspäällikkö Anna-Maria Isolalle (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos). Kiitos lisäksi kaikille työtäni kommentoineille, etenkin tutkija Lars Leemannille (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos), Jukka Pietiläiselle ja Elina Vainikaiselle (Vasemmistoforumi).

Suurimmat kiitokset kuuluvat tietysti kaikille kyselyyni ja haastatteluihini vastanneille.

Eeva-Maria Grekula

2

Tutkimuksen aineistot ja menetelmät

Julkaisin internetissä 2010-luvulla köyhyyttä kokeneille puolistrukturoidun kyselyn, jossa kysyin muun muassa, mitä vastaajat pitävät köyhyyden syinä ja millaisia ratkaisuehdotuksia heillä olisi köyhyyden vähentämiseksi. Kysely oli auki kaksi kuukautta vuoden 2019 maaliskuusta toukokuulle ja siihen vastasi 509 henkilöä.

Lisäksi haastattelin seitsemää nykyajan köyhyyttä kokenutta henkilöä, joiden tiesin olleen jollain tavalla aktiivisia yhteiskunnallisia vaikuttajia nimenomaan köyhyyden vähentämiseksi. Heistä yksi oli jo vastannut kyselyyni myös netissä, joten vastanneita oli yhteensä 515. Haastattelut noudattelivat muutamain lisäkysymyksen pääosin kyselylomakkeen runkoa.

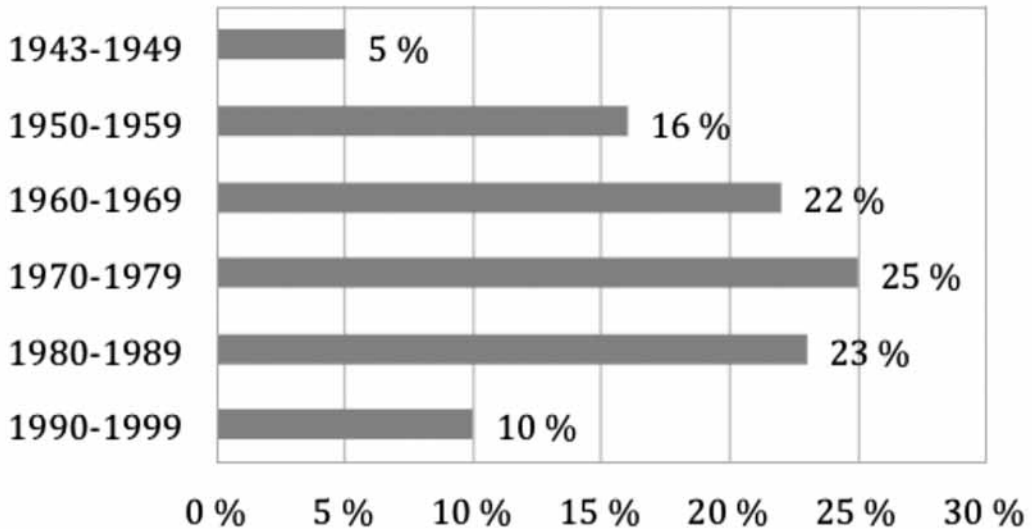
Minusta on parempi, että jos vastaaminen johonkin kohtaan tuntuu syystä tai toisesta vaikealta, siihen ei ole pakko vastata. Siksi en säätänyt kyselylomakkeeseen pakollisesti vastattavia kysymyksiä. Tämä kohentaa vastausten luotettavuutta, kun ihmiset eivät väsähtäneinä vastaa vain jotain päästäkseen eteenpäin. Kyselyni oli nimittäin melko pitkä. Se sisälsi 30 kohtaa ja joissakin niistä oli usei-

ta väittämiä. Lisäksi kysymyksissä saatettiin koskettaa emotionaalisesti raskaita aiheita, joita kenties vaikeassa elämäntilanteessa ei halua ajatella ollenkaan. Joskus vastaus olikin tämän tyyppinen: ”Olen kohtuullisen turhautunut edes ajattelemaan näitä.” Kerroin myös haastateltaville, ettei heillä ole mitään velvollisuutta vastata kaikkeen, vaan he voivat todeta mihin tahansa kohtaan ilman mitään perusteluja, etteivät halua vastata.

Nettikyselyn vastauksista sain vietyä aineiston suoraan SPSS-ohjelmistoon tilastollisia analyyseja varten. Syötin sinne myös haastatteluista saamiani vastauksia, jotta sain ne kätevästi saman tien mukaan analyysiin. Myös avovastausten sisällönanalyyseissa olen käyttänyt paikoitellen hyvinkin kvantitatiivista otetta, kun olen luokitellut asioita ja laskenut, montako mainintaa mihinkin luokkaan osuu. Olen halunnut tehdä näin varmistuakseni siitä, että painottaisin samoja asioita, jotka painottuvat aineistossa.

Vastaajista lähes kolme neljäsosaa oli naisia. Heitä oli 374, miehiä 104 ja muita 23. Loput 14 eivät halunneet ilmoittaa sukupuoltaan.

KUVIO 1. VASTAAJAT SYNTYMÄVUOSIKYMMENTEN MUKAAN (N=510)

Haastatelluista naisia oli kolme ja miehiä neljä. Melkein kaikki olivat Suomen kansalaisia ja ilmoittivat suomen äidinkielekseen. Muutama prosentti vastaajista eli 17 henkilöä oli ruotsinkielisiä. Muita oli vain kourallinen.

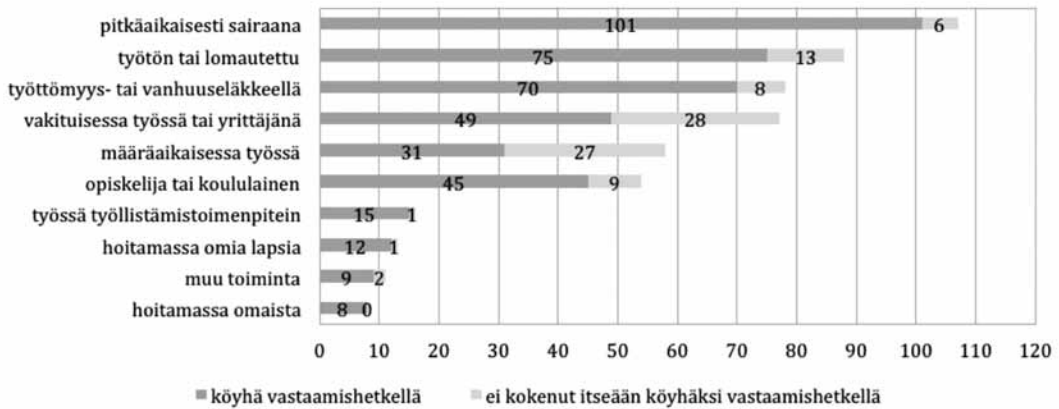
Vastaajien syntymävuodet vaihtelivat vuosien 1943 ja 1999 välillä. Luokittelin vastaajat syntymävuosiensa mukaisesti eri kymmenluville. Kuten seuraavasta kuviosta 1 näkyy, vastaajien iät vaihtelivat siis aika mukavasti noin 20-vuotiaasta 76-vuotiaaseen.

Aineistossa oli yksi, joka ei halunnut kertoa koulutustasoaan. Korkea-asteen koulutuksen eli yliopisto- tai ammattikorkeakoulututkinnon oli suorittanut 39 prosenttia vastaajista. Lähes 12 prosenttia vastaajista oli suorittanut keskiasteen jälkeisen, mutta ei korkea-asteen koulutuksen, kuten mestari- tai opistotutkinnon. Noin 37 prosenttia vastaajista

oli suorittanut keskiasteen koulutuksen eli lukion, ammattikoulun tai muun ammatillisen koulutuksen. Kolmellatoista prosentilla vastaajista oli käyty vain kansakoulu tai peruskoulu. Yhdelläkään vastaajista ei ollut jäänyt peruskoulu kesken.

Reilu 70 prosenttia vastaajista kertoi asuvansa vuokra-asunnossa. Omistusasunnossa asuvia oli pikkuisen yli viidennes ja asumisoikeusasujia muutama prosentti. Neljä henkilöä ilmoitti, ettei heillä ole tällä hetkellä vakituista asuntoa. Vuokralla asuvista melkein kaksi kolmasosaa asui yli 50 000 asukkaan kaupungin kaupunkialueella ja lähes kolmannes 5 000–50 000 asukkaan kaupungissa tai taajamassa. Asumisoikeusasujilla osuudet olivat samansuuntaiset. Sen sijaan omistusasunnossa asuvista noin kolmannes asui suurimpien kaupunkien kaupunkialueilla ja noin kolmannes 5 000–50 000 asukkaan kaupungissa tai

KUVIO 2. VASTAAJIEN PÄÄASIALLINEN TOIMINTA JA KÖYHYHDEN KOKEMINEN VASTAAMISHETKELLÄ (N=510)

taajamassa. Neljäsosa omistusasujista asui pienessä kylässä tai haja-asutusalueella.

Yli 50 000 asukkaan kaupungin kaupunkialueella asuikin reippaasti yli puolet vastaajista. Melkein kolmasosa taas asui 5 000–50 000 asukkaan kaupungissa tai taajamassa. Viisi vastaajaa ei halunnut kertoa asuinympäristöään. Monet asuivat suurissa kaupungeissa, kuten Helsingissä (noin neljäsosa eli 132 henkilöä) ja Tampereella (11 % vastaajista eli 57 henkilöä). Vastauksia tuli jonkin verran eri puolilta Suomea, kuten Kolarista, Rovaniemeltä, Jyväskylästä, Joensuusta, Lappeenrannasta, Turusta, Porista ja Hangosta. Voidaan kuitenkin sanoa, että Etelä-Suomi oli Pohjois-Suomea paremmin edustettuna.

Noin viidennes vastaajista kertoi olevansa työkyvyttömyyseläkkeellä, kuntoutustuella tai muuten pitkäaikaisesti sairaana (ylin palkki kuviossa 2). Määräaikaisen työn tekijöihin sisältyvät freelancerit ja apurahalla työskentelevät. Kukaan vastaajista ei kertonut olevansa varusmies- tai siviilipalveluksessa. Alin palkki kuvaa henkilöitä, jotka ovat ilmoittaneet hoi-

tavansa joko iäkästä, sairasta tai vammaista omaista. Omien lasten hoito ilman näitä syytä on erotettu omaksi kohdakseen.

Koska kysely oli suunnattu 2010-luvulla köyhyyttä kokeneille, kaikki vastaajat eivät kokeneet olleensa köyhiä vastaamishetkellä. Hieman yli 80 prosenttia eli 415 henkilöä kuitenkin koki köyhyyttä parasta aikaa, kun taas 95 henkilöä ei kokenut. Neljännes kertoi olleensa aina köyhä. Kolmannes raportoi kokeneensa useampia köyhyysjaksoja.

Olin kiinnostunut kartoittamaan vastaajien köyhyyden materiaalista syvyyttä. Kysyin, minkä tyyppisistä asioista he olivat joutuneet tinkimään rahan puutteen vuoksi. Tuloksena oli esimerkiksi, että usein tai melko usein:

- puolet vastaajista eli 258 henkilöä oli joutunut pelkäämään ruuan loppumista;
- noin 19 % vastaajista eli 98 henkilöä kertoi kokeneensa nälkää;
- 40 % vastaajista oli jättänyt ostamatta

lääkärin määräämiä lääkkeitä, ja

- 56 % vastaajista oli jättänyt käymättä lääkärissä.

Huomionarvoista on, miten moni oli joutunut tinkimään jopa perustavanlaatuisista tarpeistaan, joihin heillä pitäisi olla perustuslakim-

me mukainen oikeus. Näistä luvuista lisäksi puuttuu ”joskus” vastanneet. Lähes kaikki vastaajat olivat tinkineet harrastus- ja virkistysmenoistaan. Onkin tavallista, että juuri näistä menoista karsitaan ensimmäiseksi. Joka tapauksessa yhteenvetona voi todeta, että yleisesti ottaen kyselyyni vastanneilla köyhyys oli melko syvää ja pitkäkestoista.

Tässä tutkimuksessa köyhyys määrittyy subjektiivisen kokemuksen kautta. En ole kysynyt vastaajilta mitään heidän euromääräisistä tuloistaan tai menoistaan, joskin he ovat saattaneet itse niistä jotain mainita. Kun kysyin, miten vastaajat määrittelisivät köyhyyden, vastaukset käsittelivät ensisijaisesti aineellista puutetta ja rahan niukkuutta sekä huonoja mahdollisuuksia osallistua. Elämää vaikuttaa leimaavan paitsi rahan puute, myös siitä johtuva mahdollisuuksien ja vapauden puute. Köyhyyteen liitetään lisäksi useita kielteisiä tunteita.

Köyhyys rahan niukkuutena ja puutteina jopa perustarpeista

”Tulot ovat pienemmät kuin elämiseen tarvittavien menojen summa.”

”Jatkuva puute rahasta ja/tai kulutustavaroista. Mikä tahansa pienikin yllättävä meno ajaa taloudellisesti todella ahtaalle tai vaikeuksiin.”

”Rahat lopussa ennen seuraavaa tilipäivää. Mihinkään ei jää rahaa välttämättömien

jälkeen. Ei varaa lääkäriin ja lääkkeisiin. Ei mahdollisuutta säästää tai matkustella. Vanhemmat avustavat edelleen.”

”Kaikkia laskuja ei saa maksettua eräpäivänä, osa laskuista laahaa koko ajan jäljessä. Kaupasta ei voi ostaa sitä ravintorikkainta ruokaa, vaan sitä, millä saa vatsan täyteen. Usia jalkineita tai vaatteita ei voi ostaa vaan ne pitää etsiä kirpputoreilta tai tehdä itse, rikkimenneet korjataan niin pitkään kuin on järkevää. Mihinkään ylimääräiseen ei ole varaa, jos autosta hajoaa jotain ja siihen pitää ostaa varaosia niin se korreloi seuraavan kuukauden laskujen maksuun. Ja auto täällä on pakko olla, koska julkisia ei kerta kaikkiaan kulje.”

”Rahat eivät riitä ihmisarvoiseen elämiseen.”

”Pelko luottotietojen menosta tai asunnosta potkimisesta maksamattomien vastikkeiden takia. Joutuu syömään yksipuolisesti lahjoitusleipää. Ei voi tavata tuttavita, koska liian kallista.”

”Jatkuva rahapula, joka ei johdu holtittomasta rahankäytöstä. Pahimmillaan rahat ei riitä edes välttämättömään.”

”Aina pitää miettiä rahaa.”

”Köyhyys on sitä, kun koko ajan täytyy miettiä, mitä voi ostaa tai maksaa, että varat riittävät seuraavan tuen tuloon. Se on sitä, kun täytyy miettiä viikon ruokalista siten, että saa 10 euroa riittämään koko viikolle tai pidemmäksi aikaa. Se on myös sitä, kun täytyy kysyä muilta, lainaavatko he rahaa, jos ei mistään muualta saa ajoissa rahaa. Se on jatkuvaa stressiä siitä, miten elättää ja vaattettaa itsensä ja miten pitää asuntonsa.”

”Raha ei riitä aina edes ruokaan.”

”Köyhyys on minulle sitä, että joudun tekemään jatkuvasti valintoja sen suhteen mitä jätän hankkimatta, että rahat riittäisivät. Kouluni on eri paikkakunnalla kuin asunto, joten välillä joudun olemaan menemättä kouluun, koska rahat eivät riitä bussilippuun. Samoin välillä joudun olemaan ilman lääkkeitä, ja jätän menemättä lääkäriin, koska niihin ei ole varaa.”

”Koko ajan rahat loppu, laskut aina myöhässä samasta syystä. En elä leveästi, en tupakoi tai juo alkoholia, en harrasta mitään, silti rahat ei riitä. Pelkään koko ajan luottotietojen menetyksiä, lääkäriin en uskalla mennä. En keksi mitään mistä säästäisin, en mitään miten sairaana parantaisin tulojani.”

”Kun kaikki energia menee päivittäiseen selviämiseen taloudellisesti. Kymppin lisäkulu kuukaudessa (uuden tabletin hankinta) tuntuu mahdottomalta sijoitukselta. Laskujen maksamisjärjestys alituinen huoli. Vuokravetka. Toive että voisi nukkua seuraavaan rahantulopäivään.”

”Rahat ei riitä koko kuukaudeksi, vaan loppukuusta pitää elää muutamalla eurolla ja syödä makaronia tms. halpaa ruokaa seuraavaan tilipäivään saakka. Laskuja on jatkuvasti rästissä. Mitkä tahansa yllättävät menot laittavat talouden pitkäksi aikaa sekaisin. Mieli on maassa, kun ei pysty tekemään mitään sellaista kivaa, mihin tarvitaan rahaa. Tuntuu, että elämä valuu hukkaan. Vaikka käy töissä, rahat eivät silti riitä. Yksin elävänä et saa mitään tukea mistään, vaikka maksat yksin samat laskut ja menot kuin perheelliset yhdessä.”

Heikentyneet osallistumis- ja toimintamahdollisuudet

”Mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämään tai yhteiskuntaan ovat joko äärettömän karkeitu ja tai olemattomat.”

”Elää kädestä suuhun. Toimintamahdollisuudet ovat vähäiset.”

”Jatkuvaa pihistelyä, välttämättömien hankintojen (kengät, vaatteet, kodinkoneet) lykkäämistä tulevaisuuteen, koska aina tulee joku akuutimpi rahareikä (esim. pyörän hajoaminen). Osattomuutta, koska ei ole varaa osallistua normaaliin elämään.”

”Välttämättömien menojen (asuminen, ruoka, sairauskulut) jälkeen ei rahaa jää yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Et elä, vain olet.”

”Jatkuva ahdistus omasta pärjäämisestä toimeentulon suhteen, omien valinnan- ja vaikutusmahdollisuuksien kaventuminen.”

”Tulot eivät riitä kattamaan normaalin elämän aiheuttamia menoja (ruoka, asuminen, terveydenhuolto, oma hyvinvointi). Köyhyys on myös sitä, ettei ole varaa hankkia perhettä tai ei ole varaa toteuttaa itseään ja omaa elämäntehtäväänsä.”

”Kun tulot eivät riitä kattamaan välttämättömyyksiä: joudutaan tekemään valintoja vaikkapa ruuan ja lääkkeiden välillä tai las-kujen maksun ja välttämättömän vaatetuk-sen (ehjät kengät tms.) välillä. Köyhyys on myös sitä, ettei rahanpuutteen vuoksi voi osallistua yhteiskunnallisiin tapahtumiin (mielenilmauksiin, yleisöluentoihin jne.). Tämä vaientaa köyhien äänen ja luo syvää osattomuuden tunnetta.”

”Köyhyys on paitsi puutetta rahasta myös mahdollisuuksista. Mielestäni siihen liit-tyy olennaisesti myös negatiivinen tulevai-suudennäkymä ja turvattomuuden tunne.”

”Kykenemätön kustantamaan elämisen pe-rustarpeet tai joutuu jättämään muita mak-suja maksamatta niiden kustantamiseksi. Jatkuva/pitkittynyt stressi taloudellisesta selviämisestä. Taloudellisista syistä yhtei-söstä ulkopuolelle jääminen.”

”Jatkuva stressi, puute vähän kaikesta, näkö-alattomuus, tarpeista tinkiminen.”

”Rahan ja mahdollisuuksien puutetta, la-maannuttavaa ja passivoivaa.”

Köyhyyteen liittyvät tunteet

”Häpeä, väsymys ja leimaantuminen.”

”Jatkuva epävarmuus omasta toimeentulosta ja elämäntilasta, jossa pienikin rahallinen vastoinkäyminen voi horjuttaa elämän mo-neksi kuukaudeksi täysin toivottomaan tilaan.”

”Pelkoa selviytymisestä ja tulevaisuudes-ta, pakotettua ulkopuolisuuutta (vaikkapa kulttuuri tai oman potentiaal-in mielekäs hyödyntäminen maksullisen harrastuksen parissa), näköala kapenee. Näлкä. Vaihto-eh-tojen niukkuus. Puute perusasioista, esim. tarpeenmukaisista talvivarusteista.”

”Hengissä oloa, ei elämistä. Vihaa, vihaa, vihaa ja epätoivoa.”

”Köyhyyttä omassa arjessa on se, ettei ole varaa harrastaa tai käydä ulkona. Vaattei-ta ostetaan harvoin ja ruokaa yrittää löytää tarjoushinnoin tai punalapuilla varustet-tuna. Säästeliäisyydellä ja marttanikseillä pärjää aika pitkälle, mutta ravinto saattaa olla aika yksipuolista, kun tuoreet kasvikset esimerkiksi ovat melko kalliita. Taloudelli-nen köyhyys tuntuu myös henkisellä puolella niin, että olisi kuin huonompaa ihmisluok-kaa, kun ei ole varaa säästää rahaa omaan asuntoon, autoon, osakerahastoihin tms. Sitä myös huomaa sosiaalisissa tilanteissa, että ihmiset, joilla ei ole hätää taloudellisesti, eivät ymmärrä sitä kun jollain ei ole. Ja sitä alkaa helposti jäämään pois sosiaalisista ti-lanteista, toisin sanoen syrjäytyy. Köyhyys lamaannuttaa, että tuntuu olevan loukossa, josta ei pääse eikä tulevaisuudessakaan tule pääsemään pois, ja se masentaa.”

”Erittäin tarkalla budjetoinnilla saa pidettyä katon pään päällä ja jotain ruokaa pöytään, mutta hirvittävä pelko joka kuukausi ettei vaan mitään yllättävää tapahdu (esim. parin kymppin menoera). Köyhyys on unelmatto-muutta, näköalattomuutta, alistumista, nöy-ryytyksen sietämistä, väsymystä ja pelkoa.”

”Ei ole varaa yhteenkään maksulliseen har-rastukseen; ei voi koskaan ostaa mitään yli-määräistä, ei edes kirpputorilta; koko ajan ahdistaa, kun ei tiedä koska ja mistä rahaa saa seuraavan kerran.”

”Jatkuva huoli rahasta, toimeentulosta, tu-levaisuudesta, tulevien kuukausien/puolen vuoden/vuoden toimeentulosta. Toisaalta taas en koe elämäni henkisesti köyhäksi vaan päinvastoin. Minulla on hyvät verkostot ja vaikkei ole varaa syödä ulkona tai matkus-tella, niin ilmainen kirjastolaitos ja kulttuuri

ja luonto kotimaassa pitävät elämän mielekkäänä. Ympäriellen ei tosin kannata paljon katsella, sellainen terve silmälappusuojaus ja maailmasta vetäytyminen mahdollistaa tällaisen elämän.”

”Jos joka päivä aloittaa aamun sillä että mitä voi ostaa ruuaksi, kun ei bussikorttiin riitä rahat saati sitten mihinkään muuhun, ei voi tavata ihmisiä kaupungilla, kun ei ole rahaa istua edes kahvilla. Psykykinen lamaantuminen, eristäytyminen, ahdistus. Jatkuva pelko että jokin laite hajoaa tai sairastuu. Totaalinen uskon menetys siihen että voisi itse vaikuttaa elämäänsä.”

”Mihinkään ei ole varaa, ei pysty suunnittelemaan elämäänsä yhtään eteenpäin. Minulla ei ole mitään positiivista odotettavaa tulevaisuudelta, ainoastaan lisää tätä samaa kurjuutta.”

”Jatkuva huolestuneisuus rahan riittämisestä jokapäiväisiin menoihin. Mitään ylimääräistä ei voi suunnitella, joten mistään ei voi edes haaveilla/unelmoida, josta seuraa näköalattomuus. Syrjäytynyt olo, kun vertaa itseään muihin ihmisiin. Siitä seuraa jopa surua. Esimerkiksi välttämättömän kodinkoneen hajoaminen aiheuttaa taloudellisen katastrofin.”

”Elän työkyvyttömyyseläkkeellä ja takuueläkkeellä. Lisäksi saan asumistukea. Perusturvan tämänhetkinen taso on liian pieni, en tule toimeen ilman vanhempieni apua. Kaikki (oma) raha menee vuokraan ja lääkkeisiin. Huoli pärjäämisestä on valtava; se että en voi tietää huomista – mitä sitten teen kun vanhempani kuolevat eivätkä enää voi auttaa? Olen melkein 40-vuotias ja täysin riippuvainen vanhemmistani. Tulevaisuus on toivoton.”

”Jatkuvana pelkona takaraivossa. Tarpeena laskea senttejä, tunteena ettei ole riittävästi – henkisesti tai fyysisesti. Häpeänä, joka kalvaa läpi elämän. Suruna.”

”Syrjään jäämisen kokemukset, pakko tinkiä asioista joita tarvitsisi, häpeän tunteet joista seuraa se että peittelee tilannettaan. Hyvä puoli harkitseva rahankäyttö, ei tule ostettua turhaa ja tulee mietittyä asioiden todellista arvoa.”

”Tulevaisuus on epävarma ja ahdistava, päivittäisissä toiminnoissa joutuu koko ajan laskemaan senttejä ja toimintaa joutuu rajoittamaan, mieli mustuu ja ympäristö näyteikkunoineen alkaa tuntua kuin vieraalta planeetalta, elinympäristö alkaa koostua vain paikoista, joissa asiat ovat ilmaisia tai halpoja.”

”Köyhyys on sitä että rahaa on niin vähän, että sen puute ahdistaa ja raha pyörii mielessä jatkuvasti. Mieleen tulee erilaisia pelkoja (esim. tietokoneen ym. rikkoontumiset) ja tieto siitä, että uutta ei voi hankkia tilalle. Elämänpiiri kaventuu ja vaikka järjen tasolla tietäisi vielä työllistyvänsä, siihen on vaikea uskoa. Tuntuu siltä, että on ulkopuolella kaikesta ja esim. television mainokset on tarkoitettu muille, ei itselle.”

”Pelko siitä, ettei pysty maksamaan elämistään. Pelko, ettei voi maksaa vuokraansa, tai saa ruokaa, tai ainakaan ruokaa, joka pitäisi terveenä. Aina joutuu vippailemaan muilta ja tuntemaan häpeää, kun ei voi maksaa takaisin. Pelkää osallistua sosiaalisiin tapahtumiin, jotka maksavat. Tuntee syyllisyyttä ostaessaan mitään ylimääräistä. Lykkää laskujen maksamista. Kaiken kattava elämä näkertävä tunne siitä, ettei tiedä, pystyykö elämään ensi kuussa ja millä rahalla.”

”Köyhyys on syvää osattomuutta, eriarvoisuutta, puutetta kaikesta siitä, mikä on toisille normaalia. Se on sairauksien kanssa vielä lohduttomampaa, eli sitä toivoa ei todellakaan ole ollut näkyvissä näinä kymmeninä vuosina.”

Köyhyys ja sosiaaliset suhteet

”Raha ei riitä elämiseen. Koko ajan joutuu lainaamaan ystäviltä. Sitten menee nekin suhteet pieleen, kun ei voikaan maksaa heti takaisin. Häpeä.”

”Se on sitä että ruokakaupassa pitää miettiä ostokassin hintaa, sitä että yllättävät menot aiheuttavat ahdistusta ja perheriitoja, sitä ettei isompiin hankintoihin ole varaa, sitä että ei pysty unelmoimaan kolmannesta lapsesta, sitä että tulevaisuus huolettaa etenkin lasten vuoksi.”

”Huono taloudellinen tilanne, joka ahdistaa jatkuvasti ja vaikuttaa heikentävästi jakamiseen. Ei ole rahaa tehdä asioita, usko omaan pystyvyyteen nujertuu. Koko ajan puristaa ja ahdistaa ja joutuu kokemaan ymmärtämättömyyttä lähipiirissä paremmin toimeentulevilta, kun ei ole rahaa ns. normaaleihin asioihin.”

”Kipeimmin köyhyys tuntuu vanhemmuudessa, kun ei pysty antamaan lapselle samaa mitä ikätovereilla ja pelkää etukäteen talvia; mistä vaaterahat? Kaikki käytettyä, muiden vanhaa. Kaikki mahdollinen pitää tehdä itse. Toisaalta asennekysymys, raha on vain rahaa. Läsnäoloa ja rakkautta, iloa, ei saa rahalla.”

”Menee nukkumaan nälkäisenä. Ei ole varaa ostaa lääkkeitä. Ei ole varaa tarjota lapselle asioita, joita kavereilla on (esim. lomamatkat). Kaikki pitää hankkia käytettynä tai bongata lahjoituksena. Joutuu sanomaan

lääkärille, että minulle ei ole tuohon varaa. Joutuu lopettamaan lemmikin, kun ei ole varaa maksaa sen hoitoa. Joutuu syömään huonolaatuista ruokaa, ja terveys kärsii. Ei voi auttaa vanhoja omaisia taloudellisesti eikä ostaa heille esim. siivousta. Äitienpäivänä äiti ja isä maksavat ulkona syömisen minun perheelleni, koska meillä ei ole siihen varaa. Pelkoa, että lapselle ei ole varaa kustantaa edes lukiota, moposta ja mopokortista puhumattakaan. Pelko, että lapsi ei pysty parantamaan asemaansa tai joutuu vielä huonompaan jamaan kuin missä itse nyt on.

Köyhyys on masentava kutsu itsemurhaan.”

”Köyhyydellä on reilusti negatiivisia piirteitä, mutta niistä moni, ellei kaikki, juontavat juurensa rikkaiden sanelemista yhteiskunnan pelisäännöistä. Köyhyys on siten tekaistu elämäntapa. Köyhyyteen ajetaan, siihen ei ajauduta.”

”Alistus, kituutus ja kahleet – miten sinä määrittelisit Vallan pyramidin alimmaisen tiilen?”

”Rahan puute. Alistettu asema kontrollointitoimenpiteiden kohteena.”

”Mahdottomuus täyttää yhteiskuntamme sosiaalisia vaatimuksia, mahdottomuus kokea olevansa arvokas muiden edessä. Mahdottomuus ostaa tarvitsemiaan välttämättömiä lääkkeitä ja riittävästi terveellistä ruokaa itselleen ja perheelleen. Köyhyys on syrjäytetyn ja syyllistetyn ihmisen alemmuustila, joka olisi suurimmassa osassa ‘tapauksia’ voitu välttää poliittisilla päätöksillä.”

”Köyhällä ei ole varaa olla sairas, eikä köyhää uskota. Liikkuminen vaikeaa, ja jo yhden pienen yllättävän, rahallisen menon aiheuttama budjettivaje halvaannuttaa. Pahimmassa tapauksessa ei saa hoitoa, uskottavuutta, tai

mahdollisuutta enää ponnistaa. Kun kaikki on viety, yritetään viedä lisää. Sitä on köyhyys, olla muiden armoilla.”

”Toimeentulotuella juuri ja juuri pysyy hengissä. En voi ostaa mitään sellaista mitä tekisi mieli. Rahat riittävät vain siihen jol-

la pysyy hengissä. Se ei tarkoita että pysyn terveenä. Väkisin ostettu mättö ja tekopyhä ruoka-apu johtaa ongelmiin. Minulta on viety oikeus päättää omasta elämästäni. Sosiaali-ohjaaja päättää joskus mitä minä tarvitsen tai haluan.”

4

Köyhyyden syitä

Pyysin vastaajia kertomaan, mitä he pitivät köyhyyden syinä. Luokittelin vastauksia nähdäkseni, minkä tyyppisiä asioita he mainitsevat useimmiten. Kannattaa kuitenkin huomata, että vastauksissa monet asiat saattoivat kietoutua yhteen, kuten usein elämässä käykin. Samoin jonkun mainitsema ”huono onni” voi tosiasiaassa tarkoittaa esimerkiksi työttömäksi joutumista tai sairastumista, vaikka siitä ei kyseisessä vastauksessa mainitakaan. Joka tapauksessa hyvin usein mainittiin nimenomaan joko fyysinen tai psyykinen sairastuminen, vammautuminen ja näistä johtuva työkyvyttömyys. Monet vastaajistani olivatkin joko pitkäaikaisesti sairaana tai työkyvyttömyyseläkkeellä (kuvio 2 sivulla 7).

Työttömyys ja työllistymisen vaikeudet, joutamaton ja epävarma työelämä, puutteet osaikatyön ja alentuneen työkyvyn huomioisessa, huono palkkaus, palkaton työ, pätkätyöt ja työn epätasainen jakautuminen tulivat myös vastauksissa esille. Yllättävän usein tuli lisäksi ilmi ikään, sukupuoleen, vammaan, ihonväriin tai muuhun vastaavaan liittyvää syrjintää esimerkiksi työllistymisvaikeuksien yhteydessä.

Opiskeluajan rankkuus toimeentulovaikeuksineen, koulutuksen kalleus ja puutteet koulutuksessa olivat esillä erilaisin tavoin. Moni olisi halunnut kouluttautua enemmän, jos se ei olisi rasittanut niin paljon kukkaraa. Hoi-vavastuu erityisesti lapsista mainittiin koh-talaisen usein, olipa kyse sitten yleensä lasten hankkimisesta, jollain tavalla erityisen lapsen omaishoitajuudesta tai yksinhuoltajuudesta.

Kaikenlainen asumisen, elämisen ja olemisen kalleus nousi toistuvasti vastauksissa esille. Vuokrat, sähkö, ruoka, lääkkeet ja muu itsestä huolehtiminen on Suomessa hintavaa. Vas-tauksissa tämä yhdistettiin usein riittämät-tömiin tuloihin joko liian pienten sosiaalie-ttuuksien tai palkan muodossa, mistä aiheutuu ihmisten elämässä tulojen ja menojen epäsuh-ta. Lisäksi työttömyydestä, pienistä palkoista ja etuuksista rangaistaan edelleen eläkeiässä pieninä eläkkeinä. Velkaantuminen yhdistet-tiin tämän epäsuhdan lisäksi heikkoihin ta-loustaitoihin ja huonoon elämänhallintaan, joten yksilön vastuuta omasta tilanteesta ei sitäkään unohdettu, eikä myöskään omalta kohdalta kiistetty. Tosin ulosottoaikoja pi-dettiin turhan pitkinä ja korkoja maksamat-

tomissa laskuissa ja perinnässä liian suurina. Nuoruuden töppäilyistä ja huono-onnisista lainatakuuksista rangaistiin vastaajien mielestä kohtuuttoman paljon ja kauan.

Päihtheidenkäytön kaltaisia huonoja omia valintoja useammin esiintyi sanapari ”huono onni”. Olisikin lapsellista kuvitella, että elämässä kaikki on hallittavissa. Jo mainittu sairastuminen on tästä mainio esimerkki, mutta vastaajat kertoivat muun muassa väkivallasta, avioeroista, homeasunnosta tai kehnosta ammatinvalinnasta – ehkä koko ammatti oli ajan myötä kadonnut tai olikin huonosti työllistävä tai huonosti palkattu. Oli myös pieni joukko ihmisiä, jotka olivat valinneet jonkin intohimonsa mukaisen elämän tietäen, että se saattaa samalla tarkoittaa köyhyyttä, eikä tällaista valintaa kuvailtu huonoksi. Elämässä vain haluttiin korostaa muita arvoja enemmän.

Periytyvän köyhyyden ja muun osattomuuden ohessa painotettiin harhaa tasa-arvoisista mahdollisuuksista. Köyhyyden periytyvyyteen kytkettiin monia asioita, kuten lähipiirin kykenemättömyys tukea, verkostojen puute sisältäen myöskin niukemmat työllistymisreitit, sekä sivullisuuden tunne. Tosin sivullisuuden, syrjäytyneisyyden ja yksinäisyyden tunteita ja huonoa itseluottamusta ei välttämättä kytketty nimenomaan köyhyyden ylikupolvisuuteen.

Tätä vasten ei olekaan yllätys, että yhteiskunnan yleinen eriarvoisuus ja erilaisten omistusten ja varallisuuksien tuottamat erilaiset toimintamahdollisuudet nousivat myös esille hyvin usein. Köyhyyden syinä mainittiin niin yksilöiden kuin yritysten ahneus kuin kapitalismikin, jatkuvan talouskasvun ihannoiminen ja epäreiluiksi koetut poliittiset päätökset. Yhtäällä ovat veronkierto ja muut hyvin toimeentulevien ahneutta kuvastavat päätökset, joita saadaan aikaiseksi vallan kes-

kittyessä rikkaisiin käsiin, kun taas toisaalla syyllistetään köyhiä asioista, joille he eivät voi mitään. Tosin muutama vastaaja toi esille ihmisten tietämättömyyden tai avuttomuuden vaikuttaa ja puuttua näihin yhteiskunnan epäoikeudenmukaisiin rakenteisiin.

Monet vastaajat kertovat, että yhteiskunta ei tue tarpeeksi erilaisissa elämäntilanteissa, eli esimerkiksi TE-palvelut tai mielenterveyspalvelut eivät ole asianmukaisia ja riittäviä. Voi käydä jopa niin, että tipahtaa etuus- ja palvelujärjestelmän loukkoihin tai ei ole edes tietoa palveluista, joihin olisi oikeutettu. Silloinkin kun on tietoa, avun hankkiminen voi olla vaikeaa, johtuipa se sitten henkilöstä itsestään tai vaikeasta byrokratiasta. Muutama mainitsi myös häpeän, jota avun hakeminen vaikka leipäjonosta aiheuttaisi.

Huono onni

”Köyhyyden syyt ovat moninaisia. Ne voivat johtua äkillisestä sairastumisesta, työttömyydestä, mielenterveysongelmista, yrityksen kaatumisesta tai vaikka hometalon ostamisesta. Omalla kohdallani ei tarvittu kuin yksi kuukausi palkanmaksua pieleen, niin pieni talouteni kaatui ja yksi ongelma johti toiseen. Yhteiskunnallisella tasolla sosiaaliturvan riittämättömyys elinkustannuksiin verrattuna on yksi suurimmista syistä.”

”Omalla kohdallani sairaus, lapsen erityisyys ja hoidon sitovuus, yksinhuoltajuus. Etuuksia ja palveluita on leikattu, mikä ajaa ihmisiä yhä hankalimpiin tilanteisiin. Terveystieteiden huollon jonot pitkittävät sairauksia ja niiden hoitoa. Työelämä vaatii paljon, tulisi olla terve ja äärimmäisen tehokas, muuten et kelpaa työhön. Työttömissä on paljon työkyvyttömiä, mutta halua selvittää näiden ihmisten tilannetta ei näytä löytyvän. Terveystieteiden huolto ja lääkkeet maksavat paljon.”

”Terveysten ongelmat. Perusturvan riittämättömyys. Kalliit hinnat.”

”Yksinhooltajuus, takausvelka, pienipalkkainen työ (sairaanhoidtaja) ja nyt pieni eläke. Kalliit vuokrat, lääkkeet ja korkeat elinkustannukset.”

”Liika luottavaisuus ihmisiin ja petetyksi tuleminen talousasioissa. Vähävaraiset vanhemmat. Ihmisten ahneus ja vastuuttomuus toisten hyvinvoinnista. Omistamiskeskeisen yhteiskunnan rakenne ruokkii eriarvoisuutta.”

”Omalla kohdalla työttömyys ja avioero ja näistä seurannut ulosottokierre. Yleisesti asumisen kalleus, korkea energiaverotus ja kiinteistövero, sähkönsiirron jatkuva kallistuminen, työttömyys. Valtaosalle ihmisistä maksetaan niin pientä palkkaa, ettei sillä elä. Toimeentulotuen perusosa on satoja euroja liian pieni.”

”Työttömyys, matalapalkkatyöt, osa-aikaisuus. Sairaudet, pienet tulot eläkkeellä. Yllättävät vastoinkäymiset elämässä.”

”Tietenkin omat valinnat ja päätökset elämässä voivat vaikuttaa tilanteeseen. Monesta työstä maksetaan kuitenkin nykyisiin kustannuksiin nähden aivan rikollisen huonoa palkkaa, mikä edesauttaa köyhyyden syntymistä. Lisäksi jos pienituloisena sairastuu, elämisen tasapainoilu käy helposti sietämättömäksi.”

”Oma tilanteeni: avioero, yllättävä sairaus ja työkyvyttömyyseläke, eläkkeen pienuuteen vaikuttava 10 vuoden poissaolo työelämästä lasten hoidon vuoksi. Omaisuutta ei ole kertynyt, koska minulla on kolme lasta ja heidän kasvattaminen ja kouluttaminen on Helsingissä ollut kallista ja vienyt kaiken ansaitun rahan. Myös

Helsingin kalliit asumiskulut vaikuttavat, otin erotessani ison asuntolainan.

Yleisellä tasolla sairaus laajasti ymmärtäen on varmaan yksi suurimpia köyhyyden syitä. Tervekin ihminen voi ajautua köyhyyteen, jos elämän varrella puuttuu tukiverkkoja vaikeissa tilanteissa.”

”Se, että vajaakuntoisten on vaikea kohentaa elintasaan, koska monet tukimuodot olettavat, että ihminen on joko syrjäytynyt tai täysissä voimissaan. Pitkäaikaisairaudet syrjäyttävät pitkäksi aikaa. Etenkin mielenterveysdiagnoosit.”

”Huono onni, lähipiirin kykenemättömyys tukea, vaikeat siirtymät elämäntilanteesta toiseen. Henkilökohtaisesti sairastuminen psyykkisesti oli iso tekijä. Kallis asuminen.”

”Omalla kohdallani sairastuminen. Yleisellä tasolla varakkaampien ahneus ja luulo siitä, että köyhät on itse syyllisiä omaan tilanteeseensa.”

”Itselläni syynä on se, että olen opiskelija ja terveydellisistä (ja myös ajankäytöllisistä) syistä en ole voinut viime aikoina tehdä niitä keikkatöitä, mitä olen aikaisemmin opiskelujen ohessa tehnyt. Olen pitkään hakenut uutta työtä tuloksetta. Nyt vähän aikaa sitten sain uutta työtä ja aloitan pian.”

”Omalla kohdalla syitä on varmasti useampia. Avioero ja kaikkien lainojen jääminen minun maksettavakseni. Työpaikan menetyt, masennus.”

”Huono onni monessa asiassa. Systeemi pitää rikkaiden puolta aina.”

”Omalla kohdallani kyse on arvovalinnoista. Kouluttauduin alalle, joka kiinnosti minua, vaikka työnäkymät olivat heikot. Hankin useita lapsia ja hoidin heitä melko pitkään

*kotona uran tekemisen kustannuksella. Kai-
ken kaikkiaan olen ylenkatsonut ura- ja su-
orituskeskeistä elämäntapaa ja samalla olen
kuvitellut että riittää, kun on osaava ja ky-
vykäs. Ei ole riittänyt.”*

*”Itselläni se, että lapsuudessa tapahtuneen
vakavan traumatisoitumisen vuoksi olen
ollut vuosia opiskelu- ja työkyvytön, enkä
siis ole voinut tienata mitään. Tämä tuntuu
todella raskaalta ja pahalta.”*

*”Omalla kohdallani syytä olivat entisen
kumppanin piilottamat laskut ja näistä lo-
pulta seurannut ulosottokierre. On väärin,
että perusosa ei riitä edes vuokraan, vaan
aina joutuu jättämään jotain maksamat-
ta ja tällöin aina vain uusia laskuja menee
ensin perintään keräämään korkoa ja sitten
ulosottoon. On myös väärin, ettei esimer-
kiksi sosiaalitoimisto / Kela hyväksy laskuja
toimeentulotukea laskiessaan, vaan vasta
ulosottolaskut – tilanne täytyy päästää siis
pohjalle asti, ennen kuin apua saa.”*

Köyhyyden ylisukupolvisuus

*”Henkilökohtaisella tasolla olen ollut aina
köyhä, myös lapsuus oli erittäin köyhää.
Omalla kohdalla suurin osa työhistoriaa
on erilaisia työkokeiluita ja vastaavia, jotka
eivät kerrytä eläkettä, mikä vaikuttaa tämän
hetken tilanteeseen.”*

*”Mikäli syntyy köyhyyteen, on sieltä vaikea
päästä pois. Toki koulutus on periaatteessa
ilmaista, mutta tiedämme myös, että käytän-
nössä on paljon maksullisia asioita, kuten
oppimateriaalit ja opintoretket, joihin rahaa
menee. Ilman suhteita ja verkostoja työelä-
mässä voi olla tosi vaikea edetä. Mielenter-
veysongelmien kautta voi köyhyyteen myös
tipahtaa. On ihmisiä, jotka ovat vaikeassa
välitilassa, eivätkä saa tukia.”*

*”Ylisukupolvisen syrjäytymisen kierre yhteis-
kunnallisella tasolla, yllättävät kriisit elä-
mässä, työttömyys, Suomen liian alhaisella
tasolla oleva sosiaaliturva, aivan liian kallis
asuminen etenkin pääkaupunkiseudulla.”*

*”Ajattelen, että ihmisten on vaikea löytää
omaa paikkaansa maailmassa, joka nyky-
ään vaatii paljon osaamista ja panostamista
itsensä kehittämiseen. Erot hyväosaisten ja
toimeentulovaikeuksien kanssa kamppaile-
vien välillä ovat kasvaneet. Asioilla on tai-
pumus kasautua, sekä hyvässä että pahassa.
Kuopasta on vaikea nousta, kun sinne on
kerran joutunut. Epäonnistumisen ja häpeän
tunteet kahlitsevat voimavaroja ja vaikeut-
tavat omien asioiden hoitamista ja pitävät
yllä köyhyyden noidankehää. Valitettavan
suuri osa lapsista kasvaa köyhyyteen, ja yli-
sukupolvinen köyhyys voi siten liian hyvin.”*

*”Yhteiskunnallisella tasolla voisin ajatella
köyhyyden syiksi sitä, etteivät perheet saa
apua ongelmiinsa, vaikka siihen vanhemman
masennukseen, ja tämä tuottaa köyhdyttä-
viä, itseään toistavia malleja seuraavissa
sukupolvissa, jollei sitä kierrettä katkaista
jossain kohtaa.”*

*”Köyhyys johtuu siitä, ettei ihmisille mak-
seta riittäviä palkkoja elinkustannuksiin
nähdessä eikä meillä ole riittävää perustuloa.
Köyhyys ja sen seuraukset myös periytyvät.
Jos ei ole varaa laittaa lastaan kouluun, niin
lapsi ei välttämättä pääse työelämään jne.*

*Toisaalta ‘köyhäily’ voi olla myös oma va-
linta ja poliittinen statement kulutusyhteis-
kuntaa kohtaan. Tulen itse perheestä, jossa
kannustettiin tekemään uraputken sijaan
intohimoasioita. Tätä ohjetta olen pyrkinyt
noudattamaan.”*

*”Kotoa saatu huono malli. Monia vaikeuk-
sia elämässä, ei rahaa niiden hoitamiseksi.”*

”Luulen, että köyhyys liittyy omistamatta jäämiseen, eli siihen kun ei ole ylisukupolvista varallisuutta turvana elämässä. Minulla eikä miehelläni ole minkäänlaista varallisuutta, jota kiinnittää tiukan paikan tullen. Teemme työtä, mutta olemme molemmat matalapalkkaisilla aloilla, joten tietyt asiat kuten sairastuminen tai opiskelu pudottavat meidät saman tien köyhyyteen, koska me emme ole pystyneet koskaan säästämään palkastamme, eikä suvuillamme ole varallisuutta.”

Avun saamisen vaikeus

”Asumisen kalleus pääkaupunkiseudulla, varsinkin opiskeluaikoina kaikki tuet menivät asumiseen ja siihen liittyviin kuluihin. Avun hankkimisen vaikeus, edes omilta vanhemmiltaan ei kehtaa enää omilleen muutettuaan pyytää rahaa eikä kotona viitsisi joka viikonloppu käydä syömässäkään. Nuorempana minulla ei myöskään ollut mitään käsitystä sosiaaliturvan palveluista, vaikka niitä olisi uskaltanutkin hakea – häpeän leima oli aivan liian kova, olin mieluummin nälkäinen tai makaronidieetillä kuin menin leipäjonoon.”

”Kun ei saa riittävästi rahaa ajautuu velka-kierteeseen.”

”Koska Suomessa ja kenties koko maailmassa on meneillään se, että ihmiset ajattelevat vain omaa napaansa. Minä minä. Ei osata asettua toisten saappaisiin.

Tulkoot joku päättäjä katsomaan, kun pitää täyttää kaikenmaailman lomakkeita, kun olet itse mieleltäsi heikko, tai olet maahanmuuttaja, etkä osaa kieltä kunnolla. Ihan hirveä byrokratiaviidakko, josta joutuu selviämään ihan yksin. Ei kertakaikkiaan ole voimia täytellä lomakkeita ja ottaa selvää, mikä kuuluu minulle jne. Hirveä häpeä myös, varsinkin pienillä paikkakunnilla.”

”Varhaisen tuen puuttuminen.”

”Kasaantuvat vastoinkäymiset, korkea kynns saada/hakea apua.”

Yhteiskunnalliset syyt

”Iso perhe, liikaa velkaa, pienipalkkainen työ (ammatinvalinta), aiemmin tehty osa-aikainen työ terveydellisistä syistä. Tästä jouduin luopumaan, koska siihen ei ole varaa. Teen nyt kokoaikatyötä, vaikka kärsin kroonisista ja jatkuvista kivuista ja olen jatkuvasti uupunut sekä ahdistunut. Nämä ovat henkilökohtaisia syitä. Yhteiskunnallisia syitä ovat mahdollisuuksien eriarvoisuus, syrjäytyminen/syrjäyttäminen, köyhyyden periytyminen, poliittiset päätökset, joiden seurauksena pienituloisimpien asemaa vain heikennetään.”

”Tulot jakautuvat epätasaisesti, asumisen hinta on hyvin korkea, harrastuskulut ovat liian korkeat, julkinen terveydenhuolto on kriisiytynyt, samoin vanhustenhuolto. Yhteiskunta ja olosuhteet ovat muuttuneet nopeammin kuin tavallinen kansalainen, kaikilla ihmisillä ei ole samanlaisia mahdollisuuksia opiskella tai saada työtä. Päihdeongelmat kasautuvat.”

”Köyhyyden syyt piilevät yhteiskunnallisissa rakenteissa, joissa kapitalistisen maailman hedelmät kertyvät veroparatiiseihin ja yksityisten kirstujen päällä istuvien ihmisten alle. Rahaa meiltä löytyisi hoitamaan vaikka kaikki maailman ongelmat, mutta ihmisten ahneus on suurin tekijä.”

”Liian pienet tuet pitkäaikaissairaana lapsen hoitoon. Esimerkiksi omaishoidon tukijärjestelmä on luotu iäkkäille: iäkäs omaishoitaja on ensin tehnyt työuransa, mutta lasta hoitava ei ole ehtinyt.”

”Pääkaupunkiseudun kalliit asumiskulut ovat itselläni olleet merkittävä köyhyyden syy, kuten myös tukien evääminen ns. etävanhemmalta, vaikka lapset täällä ovatkin puolet ajastaan.”

”Työn puute ja työnsaannin vaikeus, huonosti palkatut osa-aikatyöt ja alipalkkaus joillain aloilla, työelämän puutteellinen edunvalvonta, hiostus työpaikoilla ja sen seurauksena uupumus, sairastuminen ja työkyvyn puutteet, perusturvan pienuus ja sen hakemiseen liittyvä byrokratia, työtulojen ja perusturvan yhteensovittamisen epäkohdat, asumisen korkea hinta, opiskeluun liittyvät riskitekijät (tiukat aikataulut, opiskelun lainapainotteisuus, työttömyysriski), ylivelkaantuminen, kohtuuttomat vaatimukset yhteiskunnan taholta ylipäänsä, leskeksi jääminen, vanheneminen, sattuma.”

”Yhteiskunnan rakenteet vaikuttavat suoraan yksilöiden elinoloihin – köyhät köyhtyvät ja heitä vielä syyllistetään asemastaan, joka ei ole heidän itsensä aiheuttama.”

”Yksi köyhyyden syistä on valtavien verovarojen ‘karkaaminen’ maasta, minkä vuoksi harjoitetaan leikkauspolitiikkaa, mikä puolestaan köyhdyttää jo köyhiä.”

”Omaisuuuden ja tulojen epätasainen jakautuminen. Veronkierron salliminen. Viime vuosituhanalle jämähtänyt asenne työn (palkattomana!) autuudesta.”

”Rakenteelliset ja ideologiset syyt. On poliittinen valinta millä tasolla minimitoimeentuloa halutaan pitää. Yhtä lailla on poliittinen valinta kuinka paljon toimeentulo ja yhteiskunnallinen arvostus on sidoksissa perinteiseen palkkatyöhön.”

”Nähdäkseni köyhyyden syyt ovat käytännössä yhteiskunnallisia. Rahatalouden piirissä

on niin suppea osa ihmisten toimeliaisuudesta. Lisäksi raha jakautuu huomattavan epätasaisesti yhteiskunnissa.”

”Syyt ovat rakenteelliset. Kaikilla aloilla ei ole riittävästi työpaikkoja, ei minunkaan koulutuksellani saa töitä. Minulla on kolme eri tutkintoa, mutta en ole saanut kuin pätkittäisiä osa-aikatöitä. Elämästäni olen ollut kokopäivätyössä yhteensä viisi vuotta ja olen ollut jo 30 vuotta työikäinen.”

”Työelämän ja yhteiskuntarakenteen muutos. Yhteiskunta ei ole osannut vastata elinkeinorakenteen muutokseen riittävän nopeasti ja esimerkiksi helpottamalla itsensä työllistäjien asemaa. Tuloloukut ovat vain kasvaneet.”

”Ajattelen, että köyhyys johtuu siitä, että joidenkin on mahdollista omistaa niin paljon ja siitä, että omistusten perusteella voi käyttää julkista valtaa niin paljon. Itse olen kasvanut ns. tavallisessa keskiluokkaisessa perheessä, mutta kasvoinkin itse köyhäksi aikuiseksi, sillä en osannut kiinnostua tuottavista aloista, vaan seurasin intohimojani taiteen ja kulttuurin pariin.”

”Liiallinen koulutuksesta ja tuista leikkaaminen heikentää heikoimpien asemaa entisestään. Töitä ei ole riittävästi kaikille, koska yritykset hyödyntävät ilmaisia työkokeiluja härskisti. Sopivaa koulutusta ja yhteiskunnallista tukea ei ole kaikille. Esimerkiksi opiskelijujen tarvehankinnat ovat liian kalliita monille.”

”Yhteiskunnan epäoikeudenmukainen tulonjako ja kapitalistinen talousjärjestelmä.”

”Riittämätön perusturva. Omalla kohdalla maksan ulosottoa työkyvyttömyyseläkkeestäni vuosikausia. Velat on tehty työssäkäyvänä ennen sairautta.”

”Poliittiset valinnat ovat tukeneet rikkaiden rikastumista ja köyhien köyhtymistä. Yksilö tekee kyllä elämässään valintoja, typeriäkin, mutta köyhän mahdollisuudet nousta kuopasta ovat huonommat nimenomaan poliittisten päätösten vuoksi. Esimerkkeinä mainittakoon kiky, terveyskeskusten resurssointi ja koulutusleikkaukset.”

”Perusturvan taso ei vastaa nykyisiä elinkustannuksia.”

Usein köyhyydellä on monenlaisia syitä

”Minulla ei ole yksiselitteistä vastausta tähän, mutta köyhyiden joitakin syitä voisivat olla eriarvoistava politiikka, yhteiskunnalliset asenteet, sosiaalinen ympäristö ja raha itseisarvona. Nämä ovat vain omia pohdintojani, mutta väittäisin, että köyhille raha on ennenkaikkea välinearvo, kun taas kaikista rikkaimmille itseisarvo. Rikkaat tavoittelevat rahaa vain rahan vuoksi, ei esimerkiksi sen vuoksi että se mahdollistaisi hengissä säilymisen tässä maailmassa. Kaikista rikkaimmille raha ei ole enää elinehto. Rikkaiden ja köyhien ihmisten välillä on iso kuilu, jonka toiselle puolelle on vaikea nähdä. Koko elämänsä varakkaassa perheessä asunut ei välttämättä ymmärrä ollenkaan köyhän ihmisen maailmaa, sama pätee varmasti myös toiseen suuntaan. Ihmisillä on taipumus kuplaantua omiin sosiaalisiin piireihinsä.

Varallisuus kulkee suvussa ja rikkailta on etulyöntiasema verrattuna köyhiin jo lapsuudessa. Rikkailta vanhemmilla on paremmat mahdollisuudet ostaa uusimpia leluja ja pelejä lapsilleen. Lasten maailmassa jää helposti ulkopuolelle ja syrjityksi, jos ei ole samoja tavaroita kuin muilla, samalla kun rikkaimmat ovat niitä cooleja ja suosittuja. Materia vaikuttaa näin lasten sosiaalisiin suhteisiin ja sitä kautta itsetuntoon ja identiteetin muodostumiseen, ja jo pienestä

pitäen opitaan näkemään varallisuuden ja sosiaalisen arvostuksen välinen yhteys. Köyhät voivat tuntea, ettei heistä pidetä koska ei ole uusimpia tavaroita, ja rikkaat taas voivat oppia sen, että heistä pidetään vain varallisuuden ja tavararan vuoksi. Kaikilla ihmisillä on pohjimmainen tarve tulla hyväksytyksi. Näin varallisuudesta voi aika varhaisessaakin vaiheessa jo muovautua jollain tasolla itseisarvo, raha ei enää toimikaan pelkkänä välineenä, vaan varallisuus nähdään ominaisuutena jonka voi rinnastaa vaikkapa älykkyyteen tai kauneuteen. Aika usein tiedostamattomat mallit ohjaavat käyttäytymistämme, ja lapsuudessa opitut asiat voivat suurestikin vaikuttaa ihmiseen myöhemmin elämässä. Raha ei välttämättä ole tässä asiassa poikkeus.

Lapsuuden jälkeen, lukio- ja ammattikouluikäisillä, perheen varallisuus vaikuttaa opinnoissa menestymiseen ja mahdollisuuksiin opiskella. Kaikista köyhimmillä perheillä ei ole varaa maksaa lukiokirjoja tai ammattikoulussa tarvittavia työvälineitä. Osa opiskelijoista joutuu jopa keskeyttämään koulun, koska opiskelu on liian kallista. Ilman koulutusta ei kuitenkaan kovin pitkälle pääse työmarkkinoilla, tai jos töitä onnistuu löytämään niin niissä on usein huono palkka. Ne opiskelijat, jotka opiskelevat opintotuen turvin, joutuvat usein nostamaan opintolainaa ellei perheellä tai sukulaisilla ole varaa auttaa taloudellisesti. Tämä voi johtaa velkaantumiseen ja ongelmiin myöhemmin, esimerkiksi sellaisessa tilanteessa jossa oman alan töitä ei löydykään valmistumisen jälkeen. Rikkaista perheistä tulevilla opiskelijoilla on siis lähtökohtaisesti paremmat mahdollisuudet hankkia koulutus. Varakkaat voivat myös keskittyä itse opiskeluun paremmin, kun esimerkiksi omassa tilanteessani jouduin käymään kerran viikossa leipäjonossa koulumenestyksen kustannuksella.

Koulumenestys vaikuttaa lasten ja nuorten itsetuntoon, samoin kuin sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen status. Lukio- ja ammattikouluikässä nuorille on erityisen tärkeää kuulua joukkoon, ja helposti kaikista heikoimmassa taloudellisessa asemassa olevat jäävät ulkopuolelle koska ei ole tietynlaista kännykkää tai oikeanmerkkisiä lenkkareita tai koulukirjat on ostettu käytettynä tai lainattu kirjastosta. Köyhyys myös vaikuttaa mahdollisuuksiin harrastaa. Harrastuksista usein löytyy samanhenkisiä ihmisiä, mutta kaikista köyhimmillä ei ole varaa käydä harrastuksissa. Nuorena isoja menoeriä ovat myös ajokoulu ja mopo/auto, köyhimmillä ihmisillä ei ole varaa hankkia ajokorttia, mikä on Suomen kaltaisessa maassa melkein välttämättömyys ellei asu aivan pääkaupunkiseudulla. Ajokortitonta nuorta/nuorta aikuista ihmetellään ja pidetään poikkeavana nyky-yhteiskunnassa. Ajokortin puuttuminen myös rajaa tulevaisuudensuunnitelmia, joihinkin oppilaitoksiin ei kulje julkinen liikenne kunnolla ja usein työpaikoissa vaaditaan ajokortti.

Lapsuuden ja nuoruuden köyhyydestä voi aiheutua sosiaalisia ongelmia ja itsetunto-ongelmia, ja jos niihin ei saa ajoissa tukea, ne voivat alkaa vaikuttaa kielteisesti mielenterveyteen ja henkilön toimijuuteen yhteiskunnassa. Pahimmillaan lapsuus- ja nuoruusiän köyhyys voi johtaa ihmisen syrjäytymiseen yhteiskunnasta. Suomessa mielenterveys- ja päihdetyöllä ei ole riittävästi resursseja, ja ennaltaehkäisevää työtä ei tehdä tarpeeksi. Vaikeat elämäntilanteet ja pitkään jatkunut köyhyys sekä mahdollinen toivottomuus tulevaisuuden suhteen voi ajaa ihmiset esimerkiksi päihdeiden käyttöön kun tarvittavia mielenterveyspalveluita ei ole saatavilla. Tehoton mielenterveysongelmien hoito pitää ihmisiä pitkään työkyvyttöminä, liian usein avuksi annetaan pelkästään lääkkeitä ja asioita ei pääse käymään läpi ja korjaamaan psykoterapiassa. Köyhyyteen

liittyy valtava sosiaalinen stigma joka kuormittaa huonossa asemassa olevia ihmisiä entisestään. Köyhyys on kuin itseään vahvistava kehä, ja yhteiskunnalla ei ole riittäviä keinoja sen katkaisemiseksi koska julkisiin ja kolmannen sektorin palveluihin ei ohjata riittävästi taloudellisia resursseja.

Viime aikoina on tehty liikaa perusturvaa heikentäviä poliittisia päätöksiä. Perusturvan heikentyessä entisestään, ihmisillä menee kaikki energia pelkästään jokapäiväisestä elämästä selviämiseen. Ihmisille pitäisi antaa kepin sijaan mahdollisuuksia muuttaa elämänsä ja päästä irti köyhyydestä. Tarjota mahdollisuuksia yhtäläillä sekä köyhille että rikkaille. Ongelma tulee siinä, että hyvätuloiset poliitikot eivät välttämättä näe, millaisia ongelmia köyhät ihmiset kohtaavat päivittäin elämässään, tai tunne köyhyyden syitä ja köyhyyden kierrettä ylläpitäviä tekijöitä, tai tiedosta sitä että yhtäläiset mahdollisuudet eivät tarkoita pelkästään sitä että paperilla jokainen on oikeutettu esimerkiksi hakemaan koulu- tai työpaikkaa. Kun ihmiset voivat huonosti ja joutuvat taistelemaan viimeisistä etuuksista, perusturvasta, niin kyllä siinä yksi pieni ihminen väsyä. Kaiken sen energian, mikä menee Kelan kanssa taisteluun, voisi käyttää paremmin esimerkiksi lisäkoulutukseen tai keikkatöihin. Tai jos henkilö on työkyvytön ja kuntoutuksen avulla voisi päästä takaisin kiinni työelämään, niin kuntoutukseen pitäisi antaa mahdollisuus. Tällä hetkellä Kela tukee psykoterapiaa kolmen vuoden ajan, mutta joillekin se ei ole riittävän pitkä aika toipumiseen täysin työkykyiseksi, ja Kelan kuntoutuspsykoterapiakin on kaikkein köyhimpien ja huonoosaisimpien ulottumattomissa, koska terapiassa on omavastuuosuus jota kaikilla ei ole varaa maksaa. Köyhyyden jatkuessa pitkään se voi muodostua osaksi identiteettiä. Joillain ihmisillä voi olla köyhyydestä itseään toteuttava ennuste, 'olen aina ollut köyhä,

tulen aina olemaan köyhä'. Kun köyhyyttä jatkuu tarpeeksi kauan eikä yhteiskunnalta saa riittävästi apua, niin on todella vaikeaa ponnistella sieltä köyhyydestä pois. Pitkään jatkunut köyhyys ja taistelu jokapäiväises-

tä selviytymisestä näkyy ihmisestä. Köyhät ovat kaikenkaikkiaan altavastaja-asemassa yhteiskunnassa.

Suomi ei ole vielä tasa-arvoinen kaikille.”

"Mikä tulevaisuus?"

Kysyin vastaajilta, onko köyhyys vaikuttanut heidän tulevaisuudensuunnitelmiinsa. 46 vastasi, että ei ole vaikuttanut ja 56 ei osannut sanoa. Suunnilleen neljä viidesosaa vastaajista eli 409 henkilöä vastasi kyllä. Vastauksia leimasivat mahdollisuuksien puute ja toivottomuus.

Muuttuneet ajatukset

"Lähdin pois, en pidä yhteyttä ystäviin, tai perheeseeni, edes lapsiini, miestäni lukuunottamatta."

"Kahdella tavalla. Toisaalta ei enää jaksa tai uskalla suunnitella mitään. Ja toisaalta miettii ihan uudenlaisia ratkaisuja, uudenlekkouluttautumista esimerkiksi."

"Pähkäilen nykyään tulevaisuutta eri näkökulmista jatkuvasti."

"Olen kyllä toiveikas, että taloudellisesti tulevaisuus näyttää paremmalta. Olen kuitenkin tehnyt isoja kompromisseja ja luopunut ammatillisista haaveistani. Olen hankkinut koulutuksen, joka takaa minulle melko

varman, joskaan ei kovin inspiroivan työn."

"Suunnitelmia: halvempi vuokra-asunto. En ole saanut kaupungilta tähän mennessä."

"Mietin töiden hakemista kaukaa omasta ympäristöstäni, vaikka haluaisin elää täällä."

"Köyhyys on vaikuttanut mm. perheen perustamiseen, uravalintaan ja asuinpaikkakuntaan."

"Mietin koko ajan kuinka kauan jaksan käydä työssä. Työssäkäyntini ei ole auttanut taloudellista tilannettani koska palkkani on niin pieni, että joudun välillä hakemaan toimeentulotukea palkan päälle."

"Olen pohtinut arvojani ja sitä mitä todella haluan tehdä, ja köyhyyden uhasta huolimatta aloitin kuvataiteilijan opinnot. Olen ollut aina hyvin köyhä ja tuleva ammattini ei sitä välttämättä paremmaksi muuta, mutta tuskin huonommaksiakaan."

"Suhtaudun asioihin pessimistisesti, enkä jaksa uskoa, että asiat tulee korjaantumaan

kovin nopeasti. Ehkä positiiviseksi katsottava muutos ajattelussa on ollut se, ettei palkkatyöllä ole suurta merkitystä itsearvoni ja -kunnioituksen kanssa.”

”Kun olin työtön köyhä, minulla ei ollut tulevaisuutta. Elin päivästä toiseen ja yritin olla ajattelematta tulevaisuutta, koska se tuntui lohduttomalta. Kun pääsin pois köyhyyskuopasta, kykenin taas ajattelemaan laajemmin ja tajusin kuinka monta vuotta olin hukannut näköalattomuuden takia.”

”En pysty mitenkään saamaan takaisin vuosia, jotka olen joutunut viettämään sinnitellen päivästä toiseen. Nekin päivät olisivat parhaassa tapauksessa olleet työuran kehittämistä, itseni kehittämistä, uusien ihmisten solmimista.”

”Haluan taistella sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolesta. Demokratia pitää ulottaa myös talouteen, muuten demokratia on vain vitsi.”

”Ajattelen, että tää elämä meni nyt näin. Toisaalta osallistun yhteiskunnalliseen taisteluun mm. köyhyyden poistamiseksi ja tasarvoisemman tulevaisuuden puolesta.”

Köyhyys vähentää mahdollisuuksia

”Se on rajannut asioita pois, kun en ole voinut hankkia välineitä tai osallistua kursseille, jotka olisivat kiinnostaneet ja avanneet uusia mahdollisuuksia.”

”En voi jatkokouluttautua, hankkia työhuonetta, panostaa tulevaisuuteen.”

”Suunnittelen ainoastaan tavallista elämää ja toivon, että mitään poikkeavaa, mihin kuuluisi rahaa, ei tapahdu. En voi mennä työväenopiston tai muille kursseille, joihin nyt olisi aikaa.”

”Laitan aina lapset etusijalle ja omat haaveet saa jäädä usein unholaan.”

”En suunnittele mille kansalaisopiston kursseille ilmoittautuisin. En mieti mitä uutta istuttaisin pihaani. En suunnittele matkoja, en missään käymistä enkä minkään hankinnan tekemistä.”

”Ei tulevaisuudensuunnitelmia, en usko enää työllistyväni, matkahaaveet kariutuneet, arvoni pariutumismarkkinoilla on laskenut.”

”Lukioon ja korkeakouluun meno oli/on mahdollonta taloudellisista syistä.”

”Toimeentulon ongelmat oli keskeinen syy aiemmalle opintojen katkeamiselle.”

”Minulla ei ole tällä hetkellä ammattia. Kun työkykyni on taas riittävä opiskeluun, minun pitää tarkkaan harkita, mihin ammattiin minulla on varaa opiskella. Kirjat ja välineet maksaa paljon. Tulevaisuudessa myös yrittäjyys on poissuljettu vaihtoehto, koska yrittäjillä on todella heikko sosiaaliturva, enkä uskalla ottaa riskiä siltä varalta että sairastun uudestaan.”

”Koulut jäänyt kesken, koska oli pakko käydä töissä ja voimat eivät riittäneet kumpaan.”

”Terveys ja ikä vaatii lapsettomuushoitoja, tai en saa lapsia. Minulla ei ole niihin rahaa.”

”Totaalinen uupumukseni ja rahahuolet ovat traumatisoineet niin, etten ole varma voinko enää palata varsinkaan oman alani töihin tai mihinkään töihin. En ole voinut pitää yllä verkostoja enkä ystävyyskuntaa, koska kaikkeen tarvitaan aina jonkin verran rahaa.”

”Raha on lähes kaikkia valintoja tehdessä ratkaiseva tekijä. Mitä voi tehdä arjessa päivittäin, tai miten voi elää ja asua, kaikki riip-

puu rahasta. Ei voi tehdä mitä haluaa, osaa ja pystyy tai mikä olisi itselle terveellistä ja hyödyksi muille.”

”En enää haaveile paremmasta huomisesta, toivon vain, että pääsen tästä kierteestä joskus pois, ilman että jää hirmuiset velat ulosottoon.”

”Teen väkisin kokoaikatyötä, vaikka en terveydellisistä syistä siihen kunnolla kykene.”

”Lapsena ei ollut ruokaa pöydässä ja riittävä hoivaa. Teininä ymmärsin etten pääse kouluttautumaan ammattiin johon haluan, oli mentävä töihin ensin ja hankin koulutusta myöhemmin itselleni eri alalta. Perheellistyessä on sillä ollut lasten harrastuksiin vaikutusta, eivät voineet jatkaa harrastustaan kun talous tiukentui. Taloudellinen tukeni lasteni opiskeluun on ollut vähäistä, se ohjannut heidän valintojaan opiskelussa. Nykyisessä tilanteessa en näe itseäni eläkeikäisenä ollenkaan, en usko että elän tai jaksan sinne saakka.”

”En varsinaisesti tee tulevaisuudensuunnitelmia enää, kun en niitä ole aiemminkaan pystynyt toteuttamaan. Pettymyksiä ei tule sillä tavalla. Lähinnä kuukauden, parin päivän ulottuvia pieniä epämääräisiä toiveita (vaikka että ehkä voisi käydä leffassa katsomassa jonkun tietyn elokuvan sitten kun se tulee elokuvateattereihin) jotka sitten toteutuvat tai eivät. Ainoat oikeat suunnitelmat liittyvät sairauksieni hoitoon/seurantaan, ja työkkärin pakollisiin vaatimuksiin.”

”Köyhyys sitoo.”

Toivottomuus

”Olen lykännyt lastenhankintaa, enkä enää tiedä ansaitsenko tulla äidiksi ja tuoda lasta tähän samaan kurjuuteen. En enää osaa

haaveilla tulevaisuudesta.”

”Vanhuus pelottaa. Jos 80-vuotiaana keksisi kätevän tavan ottaa nirri pois.”

”Vanhuuden ja hoidon puutteen pelko.”

”Olen ollut lyhyitä pätkätyöjaksoja lukuunottamatta työtön vuodesta 1992. Minulla ei sen jälkeen ole ollut minkäänlaisia tulevaisuudensuunnitelmia.”

”Tuonut toivottomuutta, kun ei pysty tekemään itse mitään asian korjaamiseksi.”

”Aiemmin olin toiveikkaampi, mutta ajan kuluessa turhat toiveet ovat kaikki karisseet.”

”Kyky suunnitella 5 tai 10 vuoden päähän on hankalaa. Konkreettinen suunnittelu onnistuu noin kuukaudeksi kerrallaan.”

”Elämää ajattelee lyhyellä tähtäimellä, koska kaikki voi romahtaa rahan puutteeseen.”

”En suunnittele kuin pari päivää eteenpäin ja lähinnä ostoslistan.”

”Joka tavalla, ei ole suunnitelmia, eikä toiveita. Elän päivän kerrallaan.”

”Ei ole tulevaisuutta.”

”Köyhyys ja masennus yhdessä ovat vaikuttaneet tulevaisuudenuskon menettämiseen.”

”En suunnittele tai unelmoi mistään.”

”En uskalla toteuttaa haaveitani.”

”Ei minulla ole, eikä voi ollakaan mitään tulevaisuutta.”

”Olen jo luovuttanut, olen tottunut tähän tilanteeseen ja en osaa muuta.”

”Vaikeahan mitään on suunnitella, jos on eletävä koko ajan varuillaan, riittääkö rahat.”

”Ei ole mitään tulevaisuudensuunnitelmia. Ei voi suunnitella mitään, kun mihinkään ei ole varaa, eikä mitään helpotusta ole luvassa ennen kuolemaa.”

”Ei vain enää jaksaa uskoa tulevaan.”

”Tuleva pelottaa koko ajan vähän enemmän: opintolaina sekä eläke ja terveys (oma ja läheisten).”

”Ei voi haaveilla mistään. En voi koskaan saada esimerkiksi omaa asuntoa.”

”On mahdotonta nähdä muunlaista tulevaisuutta kuin tämä kituuttaminen. Ei minulla oikeastaan ole realistisesti ajateltuna mitään odotettavaa tulevaisuudelta.”

”En suunnittele enää elämää vaan ajattelen kuolemaa.”

”Elämä jumittaa paikallaan.”

”En juuri jaksaa suunnitella mitään.”

”Mitään ei voi tehdä, minnekään ei voi mennä, mitään ei voi ostaa.”

”En näe itselleni paljoa mahdollisuuksia.”

”Enää en osaa unelmoida paremmasta. Nyt keskityn selviämään kuukausi kerrallaan.”

”En pysty suunnittelemaan tulevaisuutta. Olen olemassa mutta en oikeastaan elä.”

”En enää suunnittele mitään, olen vaan.”

”Ei voi suunnitella mitään. Elämässä ei ole kuin radio ja tv.”

”Ei millään tavoin ole uskaltanut suunnitella tulevaisuutta, kun kaikki on epävarmaa.”

”Vaikea suunnitella mitään. Pelottaa vaan miten selviää, jos tulee lisää rahanmenoa.”

”Tulevaisuutta on vaikea edes ajatella, se ahdistaa.”

”Kaikki on ollut turhaa.”

”Ei sellaisia kannata miettiä. Tulee vain paha mieli.”

”Pelkään aina pahinta.”

”Mitäänhän ei voi suunnitella rahattomana. Kädestä suuhun. On mahdotonta vastata edes ystävien illanviettokutsuun myöntävästi, koska ei tiedä onko juuri silloin rahaa edes matkalipun verran.”

”En oikeastaan ajattele tulevaisuutta lainkaan. Koen tulevaisuuden ajattelemisesta ahdistusta ja pelkoa.”

”Ei jaksaa paljoa tulevaisuutta suunnitella, koska kaikki on vaan niin turhaa ja epätoivoista.”

”Ei voi suunnitella mitään, kun on vain selvittävä päivästä seuraavaan.”

”Optimismi on hävinnyt kokonaan.”

”Pitkän ajanjakson suunnitelmat tuntuvat mahdottomilta.”

”En suunnittele tulevaisuutta. Odotan vain kuolemaa.”

”Ei ole mitään tulevaisuudensuunnitelmia enää.”

”Ei toivoa.”

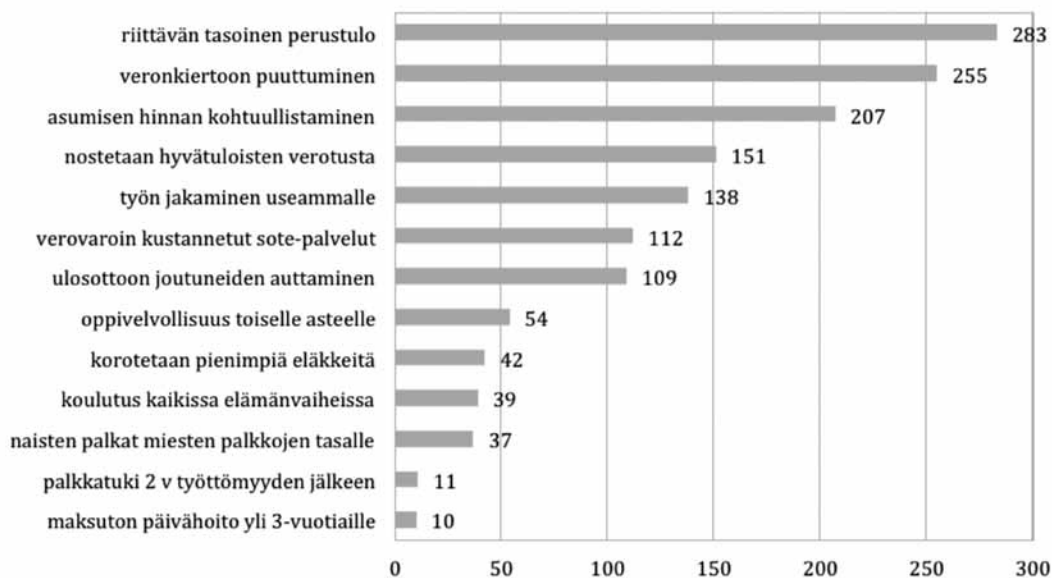
6

Nykyajan köyhyyttä kokeneiden ratkaisuehdotukset

Kysyin 2010-luvulla köyhyyttä kokeneilta ratkaisuehdotuksia heidän tilanteensa kohtamiseksi kahdella tavalla. Ensin annoin heidän vastata vapaasti. Sitten he saivat valita mielestään kolme parasta keinoa köy-

hyden vähentämiseksi valmiista vastausvaihtoehdoista tai tarjota omia ratkaisuja, jos eivät olleet tyytyväisiä tarjottuihin. Seuraavassa kuviossa havainnollistetaan vastauksia jälkimmäisellä tavalla kysyttynä.

KUVIO 3. PARHAAT KEINOT VÄHENTÄÄ KÖYHYTTÄ (N=506)

Eniten kannatusta sai riittävän tasoinen perustulo, jota käsittelen omana kohtanaan seuraavassa luvussa. Kuvioon olen joutunut vähän lyhentämään valmiiden vastausvaihtoehtojen kuvauksia. Veronkiertoon puuttuminen oli kokonaisuudessaan ”puututaan aggressiiviseen verosuunnitteluun, veronkiertoon ja harmaaseen talouteen, jotta julkiseen talouteen riittää paremmin rahoitusta”. Asumisen hinnan kohtuullistamisesta selvensin, että niin voitaisiin tehdä esimerkiksi vuokratattojen avulla ja lisäämällä julkista asuntotuotantoa. Hyväosaisten verotusta ei haluttu nostaa syyttä, vaan jotta julkiseen talouteen riittää paremmin rahoitusta. Työn jakamiseen useammalle kuului myös jatkoselvitys ”siirtymällä kuusituntiseen työpäivään palkkaa alentamatta”. Sosiaali- ja terveystalvasta ehdotin niiden kustantamista verovaroin, jotta voitaisiin poistaa omavastuut ja asiakasmaksut. Ulosottoon joutuneita esitin autettavaksi siten, että veloista selviää nopeammin. Oppivelvollisuuden laajentaminen toiselle asteelle merkitsisi nuorten lukio- tai ammattikoulutuksen aitoa maksuttomuutta. Sitä kannattaneet olivat viittä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki naisia. Pienimpiin eläkkeisiin tarjosin sadan euron korotusta kuukaudessa, mutta joidenkin mielestä se ei ollut tarpeeksi. Ehdotin myös korkealaatuisen koulutuksen mahdollistamista kaikissa elämänvaiheissa ja naisten palkkojen nostamista miesten palkkojen tasalle. Lisäksi kyselyssä valittiin 58 kertaa vaihtoehto ”jokin muu, mikä”. Nämä vastaukset olivat sinänsä kiinnostavia, mutta niistä ei erottunut mitään, joka olisi mainittu useamman kerran. Tässä joitain esimerkkejä:

”Sosiaalisen luototuksen tuominen jokaisen ulottuville. Vähävarainenkin voisi rahoittaa suurempia menoja ilman pikavippejä tai ulosottoon joutumista.”

”Yksinhoitajien taloudellinen tuki.”

”Kesäloma- ja iltapäiväkerhoja kaikille alasteikäisille.”

”Lapsilisä 18-vuotiaaksi asti.”

”Omaishoitajien tulojen korotus.”

”Eläkekatto, ja eläkkeiden tasoittaminen. Olisin kyllä halunnut ruksata lähes jokaisen aiheen listalta, mutta tämä puuttui.”

”Tuloverojen laskeminen pienituloisilla.”

”Poistetaan kaikki palkaton työharjoittelu ja työkokeilut yms. Silloin firmojen on pakko palkata ihmisiä tekemään sitä työtä, mikä tähän saakka on teetetty ilmaiseksi.”

”Ruoasta arvonlisäveroprosentti pois.”

”Lääkkeiden hintojen laskeminen.”

Kuten jo totesin, annoin myös täysin avoimen vastausmahdollisuuden kysymällä: ”Mitä ratkaisuja esität köyhyyden poistamiseksi?” Vaikka sanoin, että ratkaisuja köyhyyden vähentämiseksi voi esittää niin henkilökohtaisella kuin yhteiskunnallisellakin tasolla, vain harva vastasi mitään henkilökohtaisella tasolla. Tämä todennäköisesti johtuu siitä, että omia keinoja köyhyydestä pääsemiseksi ei yksinkertaisesti juuri ole:

”Henkilökohtaisella tasolla muutosta on hyvin vaikea saada aikaiseksi, ellei voita Lotossa päävoittoa.”

”Omalla kohdallani uudelleen kouluttautuminen, tosin aika alkaa näin 54-vuotiaana loppua kesken, enkä tiedä, millä rahoittaisin opinnot, sillä olen käyttänyt opintotukikaudet loppuun enkä todennäköisesti enää saisi valtion takaamaa opintolainaaakaan. Tosin olen skeptinen sen suhteen, saisinko töitä edes uudelleen koulutuksen jälkeen, sillä

ikä ja rikkinäinen työhistoria ovat tähänkin asti taanneet ns. 'normaalien' työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämisen. Yleisellä tasolla en näe muuta ratkaisua kuin perustulo ja nykyisen työttömyyden sanktioinnin täydellinen purkaminen."

Toisaalta ratkaisu voisi pitemmällä tähtäimellä olla aika huono:

"No ratkaisu olisi auton myyminen, mutta pelkään etten saa säästetyksi että tulevaisuudessa saisin halvan auton."

"Itse en enää kykene tekemään mitään muuta, koska kaiken olen jo itseltäni pois karsinut. Laskut ja velat on vaan maksettava. Ainut mitä voisi itse tehdä olisi lopettaa eläminen. Sitähän yhteiskunta varmaan yrittääkin, kun koko ajan kurjistavat leikkaamalla tuista."

Joitakin esitettyjä ratkaisuehdotuksia ollaankin jo laittamassa käytäntöön:

"Se, että lapsi voisi olla kirjoilla kahdessa kodissa."

"Maksuton toisen asteen koulutus."

"Aktiivimalli pitää poistaa, työttömiä ei tule rangaista työttömyydestä, vaan tukea kaikin mahdollisin keinoin."

Monilta osin vastaukset heijastelevat nykyajan köyhyyttä kokeneiden ajatuksia köyhyyden syistä ja köyhyyden vaikutuksista heidän elämässään. Riittävän toimeentulon lisäksi mainittiin usein julkisiin palveluihin panostaminen, jotta tarjolla olisi matalalla kynnyksellä asianmukaista tukea erilaisiin tilanteisiin.

"Nuorista pitää huolta. Heikoimmat eivät saa olla bisnes."

"Matalan kynnyksen palvelut erityisesti sielä missä nuoret ovat, kuten opiskelijapalveluissa. Opiskelijoiden köyhyyden näkeminen muunakin kuin välivaiheena, joka täytyy kärsiä. Kauttaaltaan kattavat palvelut, joista saa apua niin taloustilanteeseen, urasuunnitteluun kuin työllistymiseenkin - mielellään niin, että niiden pariin kehtaa hakeutua, esimerkiksi etänä netin välityksellä. Yleisesti toimeentulon tason parantaminen Suomessa, sosiaalietuuksien hakemisen helpottaminen, ilmaisten palvelujen lisääminen (erityisesti terveydenhuollon palvelut), harjoittelijoiden ja pienituloisten työntekijöiden palkkojen nostaminen, verotuksen keventäminen 'äkkijyrkässä' nousussa ja suurimpien tuloluokkien verojen nostaminen vastaavasti."

"Koulutus ei saa olla rahasta kiinni. Ideaalitilanteessa kaiken koulutuksen pitäisi olla kaikille mahdollista, ei vain paperilla vaan myös realistisesti. Opintotukea pitää uudistaa niin, että on kannattavampaa rahallisesti opiskella kuin olla työttömänä. Moni köyhä pelkää opiskelemaan lähtemistä koska se tarkoittaa automaattisesti sitä, että opintolaina on nostettava saadakseen toimeentulotukea. Minkään muun etuuden kohdalla perusturva ei ole lainanoton ja velkaantumisen muodossa. Oppimateriaalit ja välineet tulisi kaikilla koulutusasteilla tarjota koulun puolesta, tai vaihtoehtoisesti perusturvalla opiskelevalle tulisi myöntää tukea koulutarvikkeiden, esimerkiksi oppikirjojen, hankintaan."

"Mahdollistetaan opiskelu kaikissa elämäntilanteissa (esimerkiksi 8 vuoden täystyöllisyyden vaatimus aikuiskoulutustuen saamiseksi on liikaa)."

"Ennaltaehkäisevät palvelut, perustulo, ydinperhekeskeisyydestä siirtyminen moninaiempaan ajatteluun, etsivä työ, matalan kynnyksen palveluiden lisääminen, kokonaisvaltaiset palvelut (joka puolella Suomea!)."

”Kotihoitajat takaisin, jotka olivat ennen 90-luvun lamaa yleisiä.”

”Enemmän tukia (alennuksia) fyysisen kunnon ylläpitämiseen (kaupungin liikuntapaikat ja ryhmät) jne. Aktiivimalli on aivan hirveä, lisää vastustusta, epätoivoa, pahoinvointia, syrjäytymistä. Yhteiskunta pyörii talouskasvun, tuottavuuden ja kunnollisuuden ympärillä, tilaa myös heille jotka eivät jaksa olla tuottavia. Ihmisarvoa myös heille jotka talouskasvun ulkopuolella. Kohtauksia, osallisuutta, osallistumisen mahdollisuuksia.”

”Koulutus, syrjäytymisen ehkäisy, työ. En kannata perustuloa mutta sosiaaliturvan taso noin yleisesti ottaen on sangen alhainen.”

”Terveiden ja hyvinvoinnin tukeminen sekä ongelmia ennaltaehkäisevä palvelujärjestelmä. Eriarvoisuuden kasvun pysäyttäminen. Yhteisöllisyys, armeliaisuus.”

”Perustulo ja avun saanti paljon helpomaksi ja ajoissa ennen kuin tilanteet menee siihen pisteeseen, että olet pitkäaikaisesti masentunut ja melkein jo tappanut itsesi.”

”Ihmisiä pitäisi tukea silloin, kun heillä on vaikeaa, eikä tuloja ole. Siitä tilanteesta pois pääseminen vaatii hirveästi voimavaroja, ja ongelmat voivat kasaantua (esim. terveysongelmat, jos ei ole varaa lääkäriin, tai alkoholismi, jos masentuu). Ihmisiltä ei voi olettaa aktiivista työnhakua, jos heidän itsetuntonsa on jo poljettu maahan ja he joutuvat päivittäin pohtimaan aamusta iltaan rahaa ja pärjäämistä. Se, että pääsee tilanteeseen, jossa ei tarvitse stressata niin paljoa, että jos nyt mokaan, minulta viedään vähätkin rahat, auttaa todella paljon. Ihmisten rankaiseminen virheistä pitäisi loppua: ylipäänsä se toisi esille paremmin ihmisten ahdinkoa, jolloin heitä voisi auttaa.”

”Annetaan ihmisille palveluja, työtä, koulutusta ehdoitta ja pidetään huoli siitä että jokaiselle tulee olo, että on huomioonotettu, arvostettu ja pystyvä yhteiskunnan jäsen, ja saa sen myötä tarvittavan toimeentulon ihmisenä elämiseen.”

”Riittävät työvoimapalvelut, jotka eivät ole rangaistuksia ja kontrollia varten, vaan tukija neuvonta- ja ohjauspalveluja.”

”Lapsille yhtäläiset mahdollisuudet harrastaa laadukkaasti. Yksinhoitajien työllistymisen helpottaminen työaikajoustolla ja lähipalvelujen parantamisella (päivähoito, terveydenhuolto, kaupat, kirjasto jne.), ilmainen julkinen liikenne. Asumisen kustannusten laskeminen säätelyllä kohtuullisiksi.”

”Lasten omaishoidon tukien korottaminen, jos hoitajan työhön pääsy on vaikeutunut lapsen hoidon vuoksi. Hoito voi joko olla lapsen toimintakyvyn TAI vanhemman varalla olon (kohtaus tai infektioriski) takia niin sitovaa, että työhön meno on vaikeaa. Nykyään viimeksi mainittua ei huomioida.”

”Palveluita ja etuusjärjestelmää tulisi kehittää yhdessä erityislapsiperheiden kanssa, jotta ne vastaisivat tarpeisiin ja esimerkiksi autismitietäjien lapsen äiti pääsisi paremmin töihin. Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon parempi integrointi nopeuttaisi sairauksien hoitoa. Etuuksiin tasokorotuksia, esimerkiksi lapsilisään ja Kelan elatustukeen, korotus ainakin kouluikäisille.”

”Lisätään lastensuojelun resursseja. Auteetaan ja ohjataan vaikeuksissa olevia perheitä ennen kuin ollaan siinä pisteessä että lapset täytyy ottaa huostaan ja sijoittaa kodin ulkopuolelle. Tarjotaan perheille matalan kynnyksen palveluita ja neuvontaa.”

”Mielenterveyspalveluiden kynnyksen madaltaminen, ja niistä laajempi tiedottaminen, että ihmiset osaisivat hakea apua silloin, kun sitä tarvitsee.”

”Oikeanlaisen, kunnollisen avun saaminen! Masentuneita ‘tekohengitetään’ jollain psykiatrisella sairaanhoitajalla vuosikaudet, eikä ohjata psykoterapiaan. Samoin muiden palveluiden kanssa; näennäishoidetaan oireita, mutta ei puututa niiden pohjimmaksi syihin.”

”Henkilökohtainen tilanne tulisi huomioida paremmin apua tarvittaessa.”

Työelämään liittyvät ratkaisut

”Mahdollisuus joustavampaan työntekoon pikkulapsiaikana – osa-aikatyöt joiden ansiosta olisi aikaa perheelle, mutta kuitenkin pysyisi kiinni työelämässä. Vanhemmuuden ja iän tuomaa kokemusta pitäisi arvostaa yhteiskunnassa ja työelämässä. Ihminen pitäisi nähdä ainutlaatuisena yksilönä kaikkine taitoineen ja vahvuuksineen eikä tuotantokoneiston osana, jonka ainoa arvo on suorittaminen.”

”Työolosuhteiden mittaaminen ja uudelleenmäärittäminen siten, että työntekijät jaksavat ilman loppuunpalamista ja pitkille sairauslomille jääntiä. Sosiaalitukien myöntämisperusteiden tarkistuttaminen ja uudelleensäättäminen niin, että asiat käsitellään tapauskohtaisesti. Äitiyspäivärahojen ja kotihoitotukien lisääminen eläkkeenkeräytymisjärjestelmään.”

”Palkankorotukset naisvaltaisille aloille ja ruoan, bensan/dieselin, sähkön jne. hintojen alentaminen.”

”Ihan yksinkertaisesti palkallinen työ.”

”Henkilökohtaisesti: säännöllinen työ, vaikka osa-aikainenkin. Noin viisisataa euroa netto/kk lisää budjettiini tekisi elämästä aivan toisenlaista. Enempää en oikeastaan tarvitsisi edes. Yhteiskunnallisesti: perusturvan euromääräinen kohentaminen, byrokratian purku, sen tosiasian myöntäminen ettei työtä siinä merkityksessä kuin ennen tule kaikille olemaan.”

”Enemmän työpaikkoja pieniin kaupunkiin, valtio tukisi ja kannustaisi yrittäjiä palkkaamaan lisää työntekijöitä, vuokrat ja sähkönsiirto alemmaksi, lukio ilmaiseksi ja ammattikoulu, jotta nuorien koulutus ei ole vanhempien lompakon paksuudesta kiinni.”

”Työn jakaminen voisi tuoda helpotusta niin työssäjaksamiseen kuin työpaikkojen lisääntymiseen.”

”Pitäisi tehdä mahdolliseksi sivutulojen ansainta ilman uhkaa yrittäjäksi määrittelystä TE-toimistossa, KELAssa yms. ja ilman järkyttävää byrokratiaa joka kohdassa, jos yrittää jotain mutta se ei elätä, tai joutuu lopettamaan kun ei ole kannattavaa toimintaa.”

”Myös pienyrittäjyyttä pitäisi tukea ja ne tuet voi ottaa suoraan veroparatiiseihin satsaavilta suuryrityksiltä pois.”

”Olisi järkevää yhdessä miettiä, kuinka saataisiin palkkatöitä mahdollisimman monelle. Ei hallituksen tilastokikkailuja eikä nöyryyttäviä palkattomia töitä.”

”Työstä riittävä palkka. Maksuton koulutus toisella asteella. Lapsiperheiden tukeminen. Minimitoimeentulokorvausten nostaminen. Indeksijäädytysten poistaminen. Toimeentulotukea saavien osalta se, että lapsilisää ei lasketa tuloksi. Asumiskustannusten hillintä, köyhällä liian iso osa tuloista menee niihin. Terveystukien uudistaminen niin,

että sairastuminen ja sairaalaan joutuminen ei aiheuta velkakierrettä. Maksuissa pitäisi pystyä huomioimaan todellinen maksukyky -elämisen kulut pitää maksaa myös sairaalajalta mikä tuottaa usealle ongelmia. Tiedän, että on ihmisiä, jotka eivät mene lääkäriin/sairaalaan koska heillä ei ole varaa maksaa maksuja.”

Muita poliittisia ratkaisuja

”Oikeudenmukaisempi talouspolitiikka (esim. verotus, tuet), tasa-arvoiset mahdollisuudet opetukseen ja koulutukseen.”

”Eriarvoisuutta tuo myös esimerkiksi se kun rikkailla on varaa ottaa itselleen kalliit sairausvakuutukset ja pääsevät parempiin hoitoihin, kun voivat mennä yksityisklinikoille. Sama juttu heille joilla on hyvä työterveys. Niissäkin on eroja, mutta heti kun jääät työttömäksi tiput työterveydestä pois ja saat mennä arvauskeskuksiin saamaan ehkä jotain lääkäriapua. Miten työtön voi maksaa kalliita lääkkeitä alkuvuodesta, kun omavastuu ei vielä ole täyttynyt. Lapsilisät pitäisi suhteuttaa perheen tuloihin. Ei niin, että rikkaat voivat säästää rahat lapsille ja he voivat saada säästöt 18-vuotislahjaksi. Köyhällä nämä rahat lasketaan joka kuukausi mukaan perheen välttämättömiin menoihin, kuten ruokaan.”

”Globaali poliittinen ja taloudellinen muutos, siirtyminen uusliberalismista esimerkiksi suorademokratiaan ja/tai paikallisesti järjestäytyneeseen päätäntämalliin sekä talouskasvun hylkääminen. Keskuspankkien ja talouseliitin valta pitää murtaa.”

”FiXi on välttämättömyys saavuttaa muutosta siihen suuntaan, sen tai EUn hajoamisen jälkeen: sotilaallinen liittoutumattomuus; NATO-kytköksien katkaisu; poliittinen puolueettomuus -> diplomaatti- ja kauppayhtey-

det itään ja länteen; paikallinen päättäminen; suora demokratia esim. kansanäänestyspohjaisesti; kansallisomaisuuden palauttaminen, suojaus; kaupparajoitteet (etenkin ulkomaisia) suurtoimijoita kohtaan; sisäinen vapaakauppa toimijoiden kokorajoittein; käteisen käytön suosiminen; terve, kansallinen pankkijärjestelmä; hyvinvointivaltio; yksityistämisen peruuttaminen; julkisten palveluiden elvytys -> työllisyys; julkisen infran kehittäminen ja ylläpito julkisen ja yksityisten pientoimijoiden yhteistyönä -> työllisyys, jne. jne.”

”Osuuskuntien ja pienten kotimaisten yritysten tukeminen. Yritystukien siirto pois suuryrityksiltä, tulojen mukainen verotus. Valtion välillisen tulonsiirron lopettaminen omistavalle luokalle asumistukien muodossa. Vuokratattojen asettaminen. Kotimaisten alkutuottajien tukeminen. Öljyteollisuuden tukemisen lopettaminen. Uusiutuvien energialähteiden tukeminen. Järkevät uusiutuvat energiainvestoinnit kalliiden ydinvoimahankkeiden sijaan. Kokonainen suunnanmuutos, jossa suuryritysten sijaan pidetään huolta ihmisistä. Sosiaalihuollon yksityistämisen lopettaminen. Perustulo.”

”En keksi oikein muita ratkaisuja kuin äänestää vaaleissa sellaisia edustajia, jotka työskentelevät em. asioiden ratkaisujen puolesta. Henkilökohtaisella tasolla jatkaa toki poliittista ja ruohonjuuritason vaikuttamista ja osallistun kansanliikkeisiin, joilla luodaan painetta päättävissä asemissa istuville.”

”Tarpeeksi suuri perustulo, työpaikkojen rakentaminen julkiselle sektorille ja julkisten palveluiden parantaminen, byrokratian vähentäminen, valtion keskittyminen ihmisten hyvinvointiin jatkuvan taloudellisen kasvun tavoittelun sijaan.”

”Uskon vakaasti jonkinlaiseen minimiperusrahaan jolla ihminen pärjää. Tämänhetkisel-
lä kansaneläkkeellä ei pysty elämään. Eikä
myöskään työttömyyskorvauksella. Sama
koskee opiskelijoita. Vuokrat ovat liian kal-
liit Suomessa ja ne syövät suurimman osan
rahoista. Kun ajattelee vuokratukea niin ne
rahat jatkavat matkaa vuokranantajille.
Myös kunnat ja kaupungit ovat nostaneet
vuokratasot verrattavissa yksityisiin. Pi-
tää olla jonkunlainen tasapaino eläkkees-
sä/työttömyyskorvauksissa/opintorahoissa
kuluihin. Siitä saa summan mikä perustulo
pitää olla.”

Muita ratkaisuja

”Ihmisten ikävien asenteiden muuttaminen
köyhiä, työttömiä, mielenterveyskuntoutujia,
alkoholisteja tai huumeriippuvaisia koh-
taan. Huonosta jamasta on helpompi yrit-
tää nousta, kun ei tunne joka päivä olevansa
yhteiskunnan pohjasakkaa ja jonkin sortin
loiseläjä. Esimerkiksi väärät käsitykset työt-
tömistä laiskoina työskentelyhaluttomina
tuen kuppajina ovat mielestäni virheelli-
siä. Jonkin verran on varmasti niin sanot-

tuja vapaamatkustajiakin, mutta uskoisin
että heitä tulee olemaan aina jonkin verran
riippumatta siitä, millainen järjestelmä mil-
loinkin on käytössä.”

”Luottamustoimia ja puheenvuoroja ei pitäisi
antaa aina yksille ja samoille ihmisille vaan
niitä pitäisi jakaa myös syrjäytyville.”

”Lisätään yleisesti resursseja kolmannelle
sektorille. Kolmas sektori voi resurssien li-
sääntyessä palkata enemmän työvoimaa,
ja kun on enemmän työntekijöitä, kolmas
sektori pystyy paremmin auttamaan esimer-
kiksi syrjäytymisvaarassa olevia ihmisiä.”

”Perintätoimistot tulisi lakkauttaa kokonaan
tai ainakin niille tulisi asettaa jokin koron-
keruukatto, eikä julkisen sektorin palvelut
saisi käyttää niitä lainkaan.”

”Velkojen perintää pitäisi kohtuullistaa. Epä-
toivoisissa tilanteissa olevien veloilla tehdään
bisnestä ylikansallisissa perintäyhtiöissä
ja se syventää taloudellisia kriisejä henk.
koht. tasolla.”

Turvaa ja toivoa perustulosta

Perustulo on henkilökohtainen tulo, jota maksetaan ilman mitään velvoitteita, ehtoja tai tarveharkintaa. Perustulomalleja on useita, mutta monissa niistä perustulo toimisi korvaten erilaisia sosiaaliturvaetuuksia ja parempituloisilta se perittäisiin takaisin verotuksessa. En tässä paneudu perustuloon tätä lyhyttä kuvausta syvällisemmin, koska aiheesta on jo julkaistu hyvä raportti, Johanna Perkiön Perustulo – uuden tulonjaon perusta (2018). Suosittelen tutustumaan siihen.

Kysymykseen: ”Kannatko kansalaispalkkaa tai perustuloa (tiettyä summaa, johon kaikki olisivat oikeutettuja)?” vastaajista noin 70 prosenttia eli 358 henkilöä kertoi kannattavansa perustuloa. Sen sijaan 8 prosenttia vastaajista ei kannattanut perustuloa. Loput 22 prosenttia vastaajista ei halunnut tai osannut vastata tähän kysymykseen.

Joistakin vastauksista huomasin, että pitäisi olla enemmän julkista keskustelua perustulosta. Näin esimerkiksi jatkaa eräs, joka oli valinnut, että ei kannata perustuloa: ”Ja toisaalta kyllä. Ristiriitaista. Aivan kaikki ei tarvi mut osalle mahdollistais paljon. Millä

kustannettais?”

”Periaatteessa kannatan, mutta sen pitäisi sitten koskea myös eläkeläisiä (eli tulla työeläkkeen ja kansaneläkkeen lisänä). Mikäli oikein ymmärrän, se ei esitetyissä muodoissa koske ollenkaan eläkeläisiä. Jos koskee, niin sitten kannatan. Sen vuoksi oli vaikea päättää kumpaan kohtaan laittaa merkinnän...”

”Tarpeeton suurimmalle osaa ihmisistä.”

”Miksi hyvätuloisille pitäisi maksaa lisää?”

”Kuluttaa valtion varoja valtavasti, jos perustulon saa nekin jotka eivät sitä tarvitse eli hyvätuloiset.”

Perustuloa ei kannatettu hajanaisista syistä, kuten esimerkiksi ”Millä rahoitetaan?” ja ”Sitä on vaikea määrittää niin että se olisi kaikille hyvä.” Voidaan myös ajatella pelätäänkö ehkä, varsin ymmärrettävästi, että perustulouudistus olisi vain jälleen keino itse asiassa heikentää eikä kohentaa pienituloisten asemaa, tai että sitä ei kuitenkaan säädettäisi tarpeeksi suureksi: ”En usko, että se olisi kuitenkaan

riittävän suuri poistamaan KELAn/sosiaali-toimen luukuille koputtamista.”

Kaikki seitsemän haastateltavaani, jotka siis olivat köyhyysteeman ympärillä kansalaisvaikuttamista tekeviä ihmisiä, kannattivat perustuloa. Perustulo tuli esille myös kysyesäni yleisesti siitä, kuinka köyhyyttä voitaisiin vähentää. Sitä kannatettiin monenlaisilla perusteluilla.

”Perustulo toisi varmasti monelle helpotusta ja vapauttaisi voimavaroja muuhun kuin päivittäiseen pärjäämiseen. Se myös ehkä mahdollistaisi osatyökykyisten työllistymistä ja mahdollistaisi työskentelyn omien voimavarojen mukaan, jolloin köyhyys vähenisi.”

”Perustulo auttaisi varmasti siihen, miten ihmiset kokevat osansa köyhänä – kun yksi stressinaihe poistuu (tässä tapauksessa jatkuvat paperityöt ja sen perustelu, että tarvitsee ja on oikeutettu rahaan) niin mieli vapautuu, ja siellä on jälleen tilaa ja energiaa alkaa unelmoimaan, suunnittelemaan, toivomaan ja toteuttamaan.”

”Perustulo vähentäisi pelkoa tulojen menetyksestä, joka on aina läsnä.”

”Tulonsiirtoja pitää tehdä, köyhyyteen pakotetuille ihmisille itselleen – siten vahvistetaan heidän mahdollisuuksiaan hoitaa itse itseään, määrätä itse omista asioistaan ja sitä kautta vahvistua ja tulla yhteiskunnan jäseniksi takaisin.”

”Koska tulojen epävakauudesta johtuvan stressin poistuminen parantaisi elämänlaatua ja henkilön toimintakykyä.”

”Palkkatyötä ei tule koskaan riittämään kaikille eli täystyöllisyyttä ei ole olemassa.”

”Perusturvan nosto. Kaikki se raha, jolla helpotettaisiin kaikkein köyhimpien elintasoja ja parannettaisiin elämän laatua, palautuisi kulutuksen ja alv:n kautta takaisin yhteiskunnalle. Ja miten paljon se vaikuttaisikaan ennaltaehkäisevästi mielenterveysongelmien massailmentymään.”

”Koska silloin raha tulisi tilille tiettyinä päivinä ja pystyisi ehkä suunnittelemaan elämää pidemmälle kuin päiväksi.”

”Silloin pystyy tekemään esim. pätkätöitä ja energiaa vapautuu muuhunkin kuin hengissä pysymisen varmisteluun.”

”Perustulo auttaisi ainakin itseäni pääsemään ylös köyhyydestä. Jos se olisi järkevän suuruinen (noin 800 e/kk), uskaltaisin haikautua Kela-korvattuun terapiaan ja terapian avulla saisin ehkä itseni siihen kuntoon, että pystyisin menemään kouluun tai töihin.”

”Se helpottaisi oikein suunniteltuna osa-aikatyötä tekevien ahdinkoa eikä ihmiset joutuisi pätkätöiden takia pulaan.”

”Helpottaisi. Ei myöskään tarvitsisi stressata opintotukikuukausien riittävyyydestä jne.”

”Se vähentäisi tai poistaisi myös viranomais-ten erilaisia tulkintoja samasta asiasta eri paikkakunnilla.”

”Miksi työttömänä oleminen on arvokkaampaa kuin opiskelu, omaisen hoitaminen tai lapsen hoitaminen?”

”Jos se koskee myös omaishoitajaa.”

”Se olisi inhimillinen ja aidosti kannustava.”

”Perustulo myös mahdollistaisi osatyökykyisten osallistumisen yhteiskuntaan voimavarojensa mukaan.”

”Jotta ei tarvitsisi elää pelossa, että jonain päivänä ei saa mistään mitään rahaa.”

”Tämä vähentää mielenterveysongelmia ja ihmisten jaksamista, kun rahan saa käteen ilman lappurumbaa ja jännitystä mitä mieltä tällä kertaa on se virkailija joka sun lappusi leimaa...”

”Lisää hyvinvointia. Aikuinen ihminen ei tarvitse kontrollointia, yrittämisestä ja tekemisestä ei rankaista.”

”Freelancerina olen kannustinloukkujen kokemusasiantuntija. Perustulo vapauttaa työnteon ja luovuuden ja kahlitsee myös harmaata taloutta.”

”Minua auttaisi.”

”Se poistaa eriarvoisuutta ja purkaa turhia rangaistusmekanismeja, joita työttömiin kohdistetaan.”

”Ihmiset voisivat tehdä asioita ilman huolta taloudellisesta tilanteesta. Esimerkiksi perustaa yrityksen, opiskella, tehdä keikkatyötä, tehdä taidetta, tehdä vapaaehtoistyötä... Tällä hetkellä monen aika ja voimat kuluu siihen, että miettii riittääkö rahat ruokaan. Ei silloin riitä voimia tehdä asioita.”

”Olisi terveydellisesti hyvä, koska vähentäisi raha-ahdistusta ja sitä kautta merkittävää työkyvyn alentajaa eli masennusta.”

”Se mahdollistaisi selviytymisen muuttuvissa tilanteissa.”

”Se toisi turvaa ja kantaisi ihmistä elämänmuutoksissa, toisin kuin tarveharkintainen järjestelmä, jossa voi jäädä tyhjän päälle.”

”Koska se turvaisi ne tilanteet elämässä, kun menee vaikeimmin, ja tuo toimisi silloin tur-

vana. Nyt sosiaaliturva on niin epävarmaa ja monesti kiinni ihan virkailijasta, joka hake-
musta käsittelee, niin tuo olisi tasa-arvoinen kaikille.”

”Ihmisten tilanteet eivät aina sovi erilaisten tukien määritelmään ja Kelalla ja hoitavilla lääkäreillä voi olla hyvin erilainen käsitys ihmisen työkyvystä. Lisäksi sosiaaliturvan pitäisi olla henkilökohtaista, jotta avio- ja avoparien erilaiset tilanteet eivät johtaisi taloudesta johtuviin kiistoihin parisuhteissa.”

”Se on ainoa toimiva ratkaisu nykyisiin ja tuleviin työelämän radikaaleihin muutoksiin.”

”Positiiviset vaikutukset peittoavat kustannukset pidemmällä aikavälillä. Ihmiset jaksavat aktiivisemmin osallistua oman tilanteensa ja myös yhteiskunnan kehittämiseen, jos energia ei kulu ainoastaan selviytymiseen.”

”Ostovoima lisääntyy.”

”Kun pienituloisen, sosiaaliturvan varassa elävä jännittää, viekö jokin toiminta (esim. osa-aikatyö, sivutoiminen yrittäjäyys, vapaaehtoistyö, muu aktiivisuus) pienetkin tulot tai vähentää niitä, ei tilanne ole missään nimessä tarkoituksenmukainen! Perustulo vähentäisi stressiä ja jännitystä pienimmillä tuloilla eläville ja sitä kautta lisääisi luovuutta ja se taas auttaisi löytämään ratkaisuja esim. työllistymiseen.”

”Perustulo parantaisi myös työssäkäyvien elämänlaatua ja mahdollistaisi kokemuksen siitä, että tulevaisuuteen voi ehkä vaikuttaa.”

”Karenssiuhka on epäinhimillinen. On julmaa vaatia, että puoliso elättää. Jokaisen pitäisi saada perusturva ja asumistuki riippumatta siitä, onko puolisoa vai ei. Perustulon pitäisi olla itsestäänselvä, se toisi luotta-

musta tulevaan ja rohkeutta toimia. Kunhan se olisi riittävä.”

”Perustulo, perustulo ja perustulo.”

”Perustulo, ja sekin riittävällä tasolla eikä mitään muutaman satasen pelleilyjä.”

Perustulolla vähemmän hankalaa byrokratiaa

”Perustulo auttaisi vähentämään byrokra-
tiaa. Virastojen erilainen tulkinta eri paik-
kakunnilla loppuisi, jos kaikilla olisi sama
perustulo. Se loisi tasa-arvoa.”

”Ehkä tukiviidakon yksinkertaistaminen ja
vastikkeettomuus voisi helpottaa vaikeim-
massa tilanteessa olevia ihmisiä, jolloin heil-
tä säästyisi energiaa oman tulevaisuuten-
sa suunnitteluun ja työnhakuun. Nyt se on
enemmänkin lannistavaa – lyödään lyötyä
-menteliteettia.”

”Perustulo antaisi turvaa, ja sallisi myös eri-
laiset, väliaikaiset työllistymisen muodot.
Byrokratia on iso, köyhyyden masentavuut-
ta ja köyhän voimattomuutta lisäävä tekijä.
Olen aina ajatellut, että minun asiani ovat
olleet hyvin aina sikäli, että ymmärrän hyvin
lukemaani tekstiä ja osaan hoitaa omia asi-
oitani byrokratiaympäristössä, mutta kieli,
monimutkaiset tekniset asiat yms. takuulla
painavat ihmisiä alas, estävät hakemasta
tukia tai edes ymmärtämästä, mistä voisi
saada apua. Perustulohan siinäkin auttaisi.”

”Pitäisi saada tuet automaattisesti. Mulla
on vakavia ongelmia, kun pitää hakea joka
kuukausi uudestaan. En yksinkertaisesti
pysty siihen.”

”Ei tarvitsisi olla monella luukulla anelemas-
sa, voisi paremmin keskittyä työn tekoon tai
opiskeluun, kun mielessä olisi muutakin kuin

rahahuolet, helpottaisi myös osa-aikaisten
töiden vastaanottamista.”

”Jäisi pois tämä työttömien jatkuva kyykyt-
täminen ja byrokratia. Voisi suunnitella elä-
mänsä ehkä hieman pitemmälle tarvitse-
matta pelätä saavansa työkkäristä päätöstä
tuen katkaisusta, vaikka on kysyttäessä sa-
nottu, ettei tässä tilanteessa tukea katkaista.
Ja voisi ottaa vastaan vaikka tunnin työkeikan
tarvitsematta pelätä olevansa ilman rahaa
seuraavan kuukauden, kun työkkäri miettii
tarvitseeko ihminen enää ollenkaan työttö-
myyskorvausta, kun on kerran työllistynyt
tunniksi.”

”Vähentää byrokratiaan meneviä kuluja,
luo taloudellista tukea ja turvan tunnetta,
mahdollistaa osa-aikatöitä niille, jotka ei-
vät ole kykeneväisiä kokopäiväisesti työ-
skentelemään.”

”Se vähentäisi byrokratiaa jolloin hyvinvointi
lisääntyisi. Ihmisillä jäisi energiaa johon-
kin hyödyllisempään. Yrittäjyyttäkin olisi
turvallisempaa kokeilla kun kuitenkin olisi
joku varma tulonlähde.”

”Minulle akateemiselle tuo byrokratia on mel-
kein mahdotonta. Mitä se on asunnottomille
päihdevammaisille?”

”En itse pystyisi tekemään hakemuksia. Eli
pois turha byrokratia. Mahdollistaa myös
pätkätöiden, nostaa pienituloisimmat pahim-
masta köyhyydestä ym.”

”Byrokratiasta säästyä kun ei tarvita kyt-
täysarmeijaa.”

”Köyhien kyykytys poistuisi. Byrokratia ja
paperisota vähenisi, työttömien, sairaiden
sekä pätkä- ja silpputöitä tekevien elämä
helpottuisi, kun ei olisi niin jyrkkiä lokeroita
eri elämäntilanteiden välillä. Se vähentäisi

köyhien ja pienituloisten stressiä, kun olisi perusturva, jonka saa joka tapauksessa, ja näin voimavaroja jäisi rakentavampaan toimintaan. Uskon että se tuottaisi sellaista hyvää, mikä palvelisi koko yhteiskuntaa, kun ihmiset voisivat turvallisesti kokeilla ja kehittää uusia asioita.”

Perustulo ja ihmisten tasavertaisuus

”Ei tarvita yhtään professiota tai laitosta arvioimaan sitä, onko ihmisellä oikeus elää. Kun turva on kunnossa, ihmiset tekevät itsensä hyödyllisiksi, tunnustavat yhteiskunnan, joka ensin tunnustaa heidät.”

”Jokaisella on oikeus elää.”

”Koska kaikki ovat yhtä arvokkaita työpä-noksestä riippumatta.”

”Oikeastiko ajatellaan, että on oikein jättää joku ilman?”

”Koska mielestäni on jo ihmisoikeuksien mukaista että jokainen ihminen on pelkällä

olemassaolollaan ansainnut riittävän toi-meentulon.”

”Vähentää kyykyttämistä ja häpeää.”

”Se mahdollistaa ihmisarvoisen elämän kai-kissa elämäntilanteissa.”

”Ihmisarvoa kunnioittavampaa, jää nykyi-nen nöyryytys pois.”

”Tuotamme kaikki arvoa lukemattomilla tavoilla (reproduktiivinen työ, hoiva, sisäl-löntuotanto), jotka alustatalous kaappaa ja kääntää pääomaksi.”

”Vastikkeeton tulo a) lakkauttaa keskustelun siitä, kuka ‘ansaitsee’ sen ja kuka ei b) mahdollistaa huonoimmista töistä kieltäytymisen mutta ei estä lisätyön hankkimista c) tuottaa säännöllisyydessään turvallisuudentunnet-ta, joka vähentää köyhyyden lamauttavaa vaikutusta.”

8

Paljonko on tarpeeksi?

Tutkijoiden, kuten Juho Saaren ja Sakari Kainulaisen, voi toisinaan kuulla puhuvan solidaarisuusvajeesta ja empatiakuilusta. Sanoilla viitataan eri väestöryhmien sosiaaliseen etäisyyteen eli esimerkiksi siihen, että ihmisten katsotaan aiheuttaneen itse omat ongelmansa, eikä haluta osallistua tulonsiirtoihin, jotka on tarkoitettu heikompaan asemaan joutuneille. Kuitenkin muun muassa omakohtaiset kokemukset samasta ongelmasta lisäävät myötätuntoa kyseistä ryhmää kohtaan.

Ymmärryksen lisääntyminen omien kokemusten myötä käy hyvin ilmi tästä haastattelukatkelman tiivistelmästä, jossa keskustelukumppanini on irtisanomisen myötä tipahtanut pienituloisesta työssäkäyvästä köyhäksi työttömäksi:

Minä: ” -- minkälaisia tunteita nostattaa se köyhyys sitten tänä päivänä?”

Haastateltava: ”Noh (huokaisten), vihaa ja katkeruutta, niinku yhteiskuntaa kohtaan. Sen takia koska mä aina kuvittelin et oikeesti yhteiskunta pitää huolen niistä heikommiss-

taan ja niistä jos todella tarvii oikeesti apua, niin mulla oli siihen päivään saakka kunnes tää kaikki valkeni mulla näiden mun työttömyys- ynnä muiden kuvioiden suhteen, niin siihen saakka mulla oli se käsitys että kyllä, kyllä pidetään, vaikka oli lukenut lehdistä kaikkii Kela-juttuja ja muita niin mä aattelin vähä niinku että ei se voi olla noin, että tossa on nyt joku väärinkäsitys, että mä en niinku oikeesti voinu uskoa että se on todella niin. -- Ja sitten tavallaan myös se voimattomuuden tunne, että ite ei pystykään tekemään kaikkee, se että vaikka sä teet sen kaiken mitä jokainen viranomaistaho määrää, niin se EI RIITÄ.”

Yleisin summa, jota ehdotettiin perustulon kuukausittaiseksi summaksi nettona, oli 1000 euroa. Sen mainitsi 73 vastaajaa. Vastaukset olivat hyvin vaihtelevia ja erilaisin tavoin perusteltuja. Jos vastaaja ilmoitti hyväksi katsomansa summan johonkin haarukkaan, esimerkiksi 800–1000 euroa, merkitsin vastaukseksi summan haarukan puolivälistä eli 900 euroa. Näin luokitellen sain selvän vastauksen 231 vastaajalta. Tuo tuhat euroa on myös näin laskettuna summien mediaani.

Tietysti tulokseen täytyy suhtautua tietyllä varauksella ja ottaa huomioon, että useat vastaajat halusivat perustulon lisäksi säilyttää niin asumistuen, mahdollisuuden toimeentulotukeen sekä lapsilisän. He myös huomioivat sen, että ihmisten menot voivat olla kovin erilaiset; jollakulla sairaskulut voivat kasvaa hyvinkin suuriksi, kun taas toinen pärjää niukemmalla. Perustulon määrää arvioitaessa täytyykin ottaa huomioon monta seikkaa asumiskustannusten tasosta myös muun muassa siihen, miten muut palvelut on järjestetty. Jos esimerkiksi voitaisiin tarjota sosiaali- ja terveystalot ilman omavastuuosuuksia ja asiakasmaksuja, palvelut eivät aiheuttaisi lisätoimeentulotuen tarvetta ja olisivat helpommin saavutettavissa.

Vaikka jotkut vastaajista kokivat riittävän perustulon määrän arvioimisen vaikeaksi, summa kuitenkin asettuu mielenkiintoisesti aika lähelle eräitä muita arvioita ja laskelmia. Euroopan köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto Suomessa (EAPN-Fin) esitti hiljattain kansalaisaloitteessaan takuutuloksi bruttona noin tuhat euroa kuukaudessa (ks. *takuutulo.fi*). Voidaan verrata tulosta myös yleisesti käytettyihin suhteellisiin köyhyysrajoihin. Esimerkiksi Tilastokeskuksen pienituloisuusraja on sama kuin EU:n käyttämä suhteellinen köyhyysraja, jonka mukaan kotitalous on suhteellisesti köyhä tai pienituloinen, jos sen nettotulot ovat pienemmät kuin 60 prosenttia väestön keskimääräisestä tulotasosta. Yhden henkilön taloudella vuonna 2017 pienituloisuusraja oli 1230 euroa kuukaudessa.

Minimibudjettiin perustuva köyhyysmittari saattaisi olla hyvä apukeino riittävän perustulon tason määrittämiseen, mutta sitäkin tulee käyttää yhdessä jonkin muun mittarin kanssa, sillä kaikkiin mittareihin liittyy omat hyvät ja huonot puolensa. Silti minimibudjettiköyhyysraja on erittäin käyttökelpoinen, koska se kuvaa kohtuullisen vähimmäiskulu-

tuksen vaatimaa euromäärää erilaisilla kotitalouksilla. Kohtuullisen vähimmäiskulutuksen viitebudjetin on alun perin laatinut Kuluttajatutkimuskeskus ja siinä määritellään, mitä tavaroita ja palveluita katsotaan kuuluvaksi minimielintaloon. Siinä huomioidaan myös eri elämänvaiheet ja erilaiset asumismenot.

Susanna Mukkila, Ilari Ilmakunnas, Pasi Moisio ja Paula Saikkonen (2019) ovat tutkineet perusturvan tasoa suhteessa minimibudjettiköyhyysrajaan SISU-mikrosimulointimallilla, jonka avulla voidaan mallintaa Suomen verotus- ja sosiaaliturvalainsäädäntöä. Mallinnuksessa laskentasääntöjä muuttamalla voidaan selvittää, millaisia vaikutuksia vaikkapa lainsäädäntöuudistuksilla on tulonjakoon. Asumistuki ja toimeentulotuki huomioiden työmarkkinatuella olevan tulot ovat noin 87 prosenttia minimibudjettiköyhyysrajasta. Takueläkkeellä olevilla tulot riittävät kattamaan minimibudjetin. Mutta kuten todettu, myös minimibudjettiin perustuvalla köyhyysmittarilla on heikkoutensa; se ei välttämättä kata esimerkiksi kaikkia tarvittavia terveydenhoitokustannuksia etenkin pienituloisilla.

Anna-Riitta Lehtinen ja Kristiina Aalto (2018) ovat laskeneet minimibudjetin ja suhteellisen köyhyysriskin mukaisia köyhyysrajoja eri kotitaloustyypeille. Vuonna 2016 minimibudjettiköyhyysraja oli asuinpaikasta riippuen yksin vuokralla asuvalla 1062–1224 euroa kuukaudessa. Lehtinen ja Aalto ovat huomauttaneet, että huolehtiakseen viitebudjettien ajankohtaisuudesta ja käyttökelpoisuudesta, niitä on kehitettävä ja päivitettävä tarpeeksi usein. Olisi myös hyvä saada budjetteihin enemmän erilaisia perheitä, kuten sellaisia, joissa on useampia lapsia. Joka tapauksessa lasketut viitebudjetit olivat melko niukkoja ja niissä oletettiin, että kotitalouksilla on pitempiketoisia tavaroita, joita ei tarvitse heti olla uusimassa. Tosin vähäinen kulutus kuluttaa myös ympäristöä vähemmän ja olisi

sinänsä suositeltava suuntaus muillekin kuin pienituloisille.

”Puhtaana käteen tarvitaan 600 euroa jos ei olisi mitään ansio- tai pääomatuloja tai eläketuloja. Se on minimi jolla tulee nippa nappa toimeen eikä näe nälkää, jos on säästeliäs ja kitkuttelee sinnikkäästi. (Perustulon lisäksi pitäisi olla vielä asumistuki ja ilmaiset lääkkeet ja maksuton terveydenhoito, siis heille jolle ne ovat tarpeellisia.)”

”Nykyinen työttömyysturva on noin 520 e verojen jälkeen. Tällä ei elä. Perustulon tulisi olla riittävä ja kattaa myös esim. se, että uutta työpaikkaa hakiessa on usein tarve hankkia vaatteita, yms. Riittävä perustulo olisi noin 800 e/kk verojen jälkeen.”

”800. Sillä pärjäisin itse vallan mainiosti.”

”Jos asumistuki säilyy, perustulon pitäisi olla vähintään 800 e. Päädyin laskennallisesti tähän summaan siten että lähtökohtana oli nykyinen perusturva.”

”Noin 800 euroa kuukaudessa työttömyysetuuksien, opintotuki+laina-yhdistelmän ja sairauspäivärahan tilalle. Lapsilisät, asumistuki ym. edelleen omina etuuksinaan haettavissa perustulon ohelle. Kyseisellä summalla moni nostettaisiin pois toimeentulotuen piiristä ja opiskelijoiden ei tarvitsisi ottaa lainaa elämiseen.”

”800 e, jos siihen tulee päälle koko vuokran kattava asumistuki. Tällöin ihmisillä olisi varaa joskus tehdä jotain muutakin kuin istua kotonaan telkkaria katsomassa.”

”800 e kuukaudessa, poistaisi toimeentulotuen perusosan / työmarkkinatuen ja mahdollistaisi hiukan paremman elämänhallinnan ja -suunnittelun.”

”800 e, jonka päälle on mahdollista saada esim. asumistukea tai harkinnanvaraista toimeentulotukea tarvittaessa.”

”Noin 800–1000 euroa/kk. Tietysti riippuu asuinpaikasta ja millaisia liikenneyhteyksiä on käytettävissä kaupassa tai terveystalvelujen käyntiin.”

”800–1000 e, no tuo on vaikea määritellä koska vuokrataso riippuu kunnasta. Tuon päälle voisi hakea asumistuen.”

”Minä elän kohtalaisen hyvin jos käytössä on edes 1300 e kuukaudessa, josta maksan 700 e vuokran. Mikäli asumistuki jäisi perustulon lisäksi voimaan, voisi perustulo olla jopa vähemmän, esimerkiksi 1000 e.”

”1000 e/kk. Tämä ei yksinään riitä suurissa kaupungeissa vaan lisäksi tarvitaan asumistukea.”

”1000 e tällä kohtuullisesti pärjäisi”

”1000 e/kk plus asumistuki tai 1500 e/kk sisältäen asumisen tuet. Tämä perustuu omaan kokemukseen: Jos saisin asumistuen lisäksi 1000 e/kk niin elintasoni olisi matala, mutta riittävä oleellisiin asioihin, kuten D-vitamiiniin talvisin ja vihanneksiin yms. terveyttä edistäviin.”

”En osaa sanoa mitään tarkkaa summaa, mutta ainakin se 560 e kuulostaa aika pieneltä. Ehkä vähintään 1000 e.”

”1000 e/kk + asumistuki. Se riittäisi sellaiseen minimiturvaan, että sillä voisi joskus liikkuaakin jossain, eikä olisi kokonaan kodin vankina.”

”Nettona 1200 e, mikä on köyhyysrajan verran.”

”1200 euroa yksinäisellä ihmisellä. Tämä on se 60 % mediaanituloista Suomessa.”

”1300 riittäisi kohtalaiseen eloon ilman lisätuloja.”

”En tässä vaiheessa osaa sanoa kannatanko perustuloa vai en. Kannatan sosiaaliturvan yksinkertaistamista ja kannustinloukkojen poistamista, mutta nykymallit perustulosta eivät ole riittävän yksityiskohtaisia jotta osaisin ottaa kantaa asiaan. Olen sitä mieltä,

että kaikille pitää taata riittävä toimeentulo, mutta perustulossa on se ongelma ettei se ota kaikkien tilannetta huomioon tarpeeksi hyvin. Asumiskustannukset, kotitalouksien koot, terveydenhuoltomenot jne. ovat jokaiselle eri, joten yksittäistä tarkkaa kaikille sopivaa summaa ei ole. Jos perustulon rinnalla olisi muita tukia, niin perustulon summa riippuisi muiden tukien suuruudesta.”

Köyhyys ihmisoikeus- loukkauksena

Suomen alhaista perusturvan tasoa on kritisoitu monesta suunnasta. Ainakin Suomen sosiaalioikeudellinen seura, Ihmisoikeusliitto ja EAPN-Fin ovat nostaneet esille etuuksien riittämättömyyttä todellisiin elinkustannuksiin nähden. Kritiikille on perusteita, tukeutuipa sitten tässä raportoituihin nykyajan köyhyyttä kokeneiden kertomuksiin, omaan lakiimme tai niihin kansainvälisiin sopimuksiin, joihin olemme sitoutuneet.

Suomen perustuslain toisessa luvussa säädetään perusoikeuksistamme muun muassa näin: ”Jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla” (18 §). Sivistyksellisistä oikeuksista 16 §: ”Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu.” Ja ennen kaikkea oikeudesta sosiaaliturvaan (19 §):

”Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.”

Suomea velvoittavat myös kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Niin YK kuin Euroopan neuvosto ovat jo vuosia kritisoineet Suomen perusturvaa liian matalaksi, mutta tuloksetta. Esimerkiksi viisi vuotta sitten YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten sopimuksen toteutumista valvova komitea kehotti Suomea varmistamaan, että sosiaaliturva kattaisi ihmisten todelliset elinkustan-

nukset. Vuonna 2020 Suomen on raportoitava tälle komitealle, kuinka köyhiä ja köyhyysriskissä eläviä ihmisiä tuetaan sekä osoitettava, etteivät leikkaukset sosiaaliturvaetuuksiin ole suhteettoman paljon vaikuttaneet juuri heikoimmassa asemassa oleviin. Kyseisen sopimuksen mukaan sosiaalietuuksia saa nimittäin heikentää vain tarkasti määritellyissä olosuhteissa, ja tätä kysymystä on puitu talouskuripolitiikan takia useissa EU-maissa.

Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on huomauttanut, että useat Suomen perusturvaetuudet eivät yllä edes ehdottomana miniminä pidettyyn 40 prosenttiin ekvivalentista mediaanitulosta.¹ Tätä on Suomessa puolusteltu sillä, että meidän sosiaaliturvajärjestelmäämme ei muka ymmärrettäisi, sillä meillä on erikseen vielä mahdollisuus saada asumis- tai toimeentulotukea. Tämä on kuitenkin heikko selitys. Nämäkään tuet eivät kata todellisia menoja, syinä muun muassa omavastuuosuudet ja se, että laskelmissa huomioidaan vain kohtuullisiksi katsotut menot, jotka eivät vastaa tosielämän kustannuksia.

”Vakavat pitkäaikaissairaudet ja pitkään jatkunut perusturvan puuttuminen, eli köyhyys, on pahentanut sairauksia ja heikentänyt koko ajan enemmän ja pahemmin, selviytymismahdollisuuksia ja pärjäämistä ja

huom. en käytä alkoholia, en tupakoi, en ole päihderiippuvainen, eli nämä eivät ole syinä köyhyyteen. Pitkään jatkunut osattomuus ja syrjäyttäminen, on syönyt uskoa paremmasta ja pahentanut sairauksia ja aiheuttanut niitä lisää, ja se, ettei ole ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUKSIA köyhyyteen pakottamisen takia, on pahinta, tuntee olevansa eläimen osassa, käskyjen vastaanottajana niiltä, jotka eivät tiedä mitään siitä, mitä on olla syvässä köyhyydessä.”

”Köyhyys on resurssien puutetta. Se on rahanpuutetta ja mahdollisuuksien puutetta. Se on syrjityksi joutumista. Sitä, että omat ihmisoikeudet eivät toteudu. Oma potentiaaliansa on mahdotonta hyödyntää.”

”Yhteiskunnallisella tasolla tietenkin epäreiluutta ja epäoikeudenmukaisuutta pitäisi purkaa ja pyrkiä estämään. Tuottaahan tämä järjestelmä tällaisenaan paljon pahoinvointia ja rakenteellista eriarvoistumista.”

”Kaikille kuuluisi riittävä perustoimeentulo. Se on ihmisoikeus!”

”Me köyhätkin ollaan ihmisiä ja meillä on oikeus ihmisarvoiseen elämään.”

1 Ekvivalentti tulo mahdollistaa kooltaan ja rakenteeltaan erilaisten kotitalouksien tulovertailun ja yhteiskulutushyödyn huomioimisen.

On laaja yksimielisyyttä siitä, että Suomen sosiaaliturvajärjestelmä kaipaa uudistamista. Pala palalta rakentuneesta tukijärjestelmästä on tullut sekava ja byrokraattinen. Perusturvan taso on liian alhainen, eikä järjestelmä kykene palvelemaan sujuvasti erilaisissa elämäntilanteissa ja muuttuneen työelämän vuoksi.

Riippumatta siitä, millaiseksi sosiaaliturvajärjestelmäämme loppujen lopuksi muutetaan, kaikkein köyhimpien asemaa tulee kohentaa ensi tilassa nostamalla sosiaaliturvaetuuksia tasolle, jolla oikeasti voi tulla toimeen. On suorastaan häpeällistä, että vauraassa maassamme sallitaan köyhyyttä – sikäli kun haluamme kutsua itseämme sivistysvaltioksi.

Toisaalta kenties koko yhteiskuntamme kaipaa jotain ihan muuta kuin on totuttu ajattelemaan. Ilmastokriisi on jo käynnissä, voimme vain yrittää hillitä sitä. Myös aineistoni nykyajan köyhyyttä kokeneiden vastauksissa ahneus ja ympäristöasiat mainittiin useamman kerran. Lisäksi esille nousi työn epätasainen jakautuminen, mikä näkyi yhtäältä joidenkin loppuunpalamisena ja toisaalta joidenkin työttömyytenä. Voisimmeko jakaa työtä

ja vaurautta tasaisemmin? Voitaisiin myös aiempaa paremmin tunnustaa yhteiskuntaa hyödyttävä muu työ, kuten vapaaehtoistyö ja hoivatyö, joka ei mahdu perinteisen palkkatyön määritelmiin.

Suomessa ainakin Arto O. Salonen on puhunut siitä, kuinka talouskasvun narratiivilla Suomi on noussut äärimmäisestä köyhyydestä, mutta nykyään tarvitaan muita ihanteita. Hän ehdottaa, että elintason sijaan alkaisimme puhua nimenomaan elämänlaadusta. Tämä itse asiassa vastaa sitä, mitä useat köyhyyttä kokeneet tuovat itsekkin esille: köyhyyttä on muutakin kuin rahallista.

Arto O. Salonen ja Marjatta Bardy (2015) kirjoittavat ekososiaalisesta sivistyskäsityksestä, jonka lähtökohtana on ekologisten, sosiaalisten ja taloudellisten kysymysten välinen hierarkia ja keskinäisriippuvuus. Elämän edellytysten turvaamisen jälkeen tärkeimmäksi nousevat ihmisoikeudet, ja vakaan talouden vaaliminen tulee vasta kolmantena. Ekososiaalisessa sivistyksessä on näin ollen kyse yhteydestämme niin luontoon kuin toisiin ihmisiin, eikä hyvän elämän tavoittelussa

korostukaan enää talouden kasvu vaan luottamus tulevaisuuteen.

Olisiko jo aika siirtyä ajan ja rahan lähes maanisesta mittailusta hyvinvoinnin ja elämän-

laadun painottamiseen myös päätöksenteon pohjana? Monet ratkaisut, jotka helpottaisivat köyhien tilannetta, tekisivät itse asiassa yhteiskunnastamme paremman meille kaikille.

Lähteitä

Grekula, Eeva-Maria & Wirkkala, Anne (2018): *Kielletty köyhyys -ohjelmasarja*. Radiofiskars.

Osa 1. Onko Suomessa oikeita köyhiä?
www.radiofiskars.fi/2018/03/kielletty-koyhyys

Osa 2. Köyhyys ja tunteet.
www.radiofiskars.fi/2018/05/kielletty-koyhyys-osa-2-koyhyys-ja-tunteet

Osa 3. Voiko köyhyyttä vähentää?
www.radiofiskars.fi/2018/05/kielletty-koyhyys-osa-3-voiko-koyhyutta-vahentaa

Sarjassa kuullaan köyhyyden kokemusasiantuntijoita EAPN-Finin eli Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisen verkoston kansalaistoimintaryhmästä.

Jäppinen, Maija: *Perusturvan taso ei ole vain poliittinen arvovalinta – kyse on ihmisoikeuksien toteutumisesta*. <https://ihmisoikeusliitto.fi/perusturvan-taso-ei-ole-vain-poliittinen-arvovalinta-kyse-on-ihmisoikeuksien-toteutumisesta> 10.5.2019.

Kainulainen, Sakari & Saari Juho (2018): ”Samassa veneessä: empatiakuilujen poliittinen ulottuvuus Suomessa.” *Politiikka* 60:4, 310–323.

Lehtinen, Anna-Riitta ja Aalto, Kristiina (2018): *Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjettien päivitys vuodelle*

2018. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 101, Helsinki.

Markkula, Heli: *Huomioiko tuleva hallitus köyhimpien ihmisten oikeudet? Riittävä toimeentulo on myös ihmisoikeuskysymys*. <https://ihmisoikeusliitto.fi/huomioiko-hallitus-koyhimpien-ihmisten-oikeudet> 18.4.2019.

Mukkila, Susanna & Ilmakunnas, Ilari & Moisio, Pasi & Saikkonen, Paula (2019): ”Köyhyys ja perusturvan riittävyys”. Teoksessa Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. PunaMusta Oy, Helsinki, 79–95.

Perkiö, Johanna (2018): *Perustulo – uuden tulonjaon perusta*. Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry, Helsinki.

Saari, Juho (2015): *Huono-osaiset – elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Gaudeamus, Helsinki.

Salonen, Arto O. (2015): *Ekososiaalisen sivistyksen idea -luento*. Helsingin Kaupungin Mediakeskus. www.youtube.com/watch?v=Q9Q3XjvTj9A 17.10.2019.

Salonen, Arto O. & Bardy, Marjatta (2015): *Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen*. *Aikuiskasvatus* 35:1, 4–15.

Nykyajan köyhyyttä kokeneet kaipaavat palveluja ja perustuloa. Ajatuspaja Vasemmistofoorumin julkaisemassa ”Kertomuksia nykyajan köyhyydestä: syitä ja ratkaisuehdotuksia” äänensä saavat kuuluviin sadat 2010-luvulla köyhyyttä kokeneet.

Raportin on kirjoittanut Eeva-Maria Grekula, helsinkiläinen valtiotieteiden maisteri ja sosiologian tohtorikoulutettava Turun yliopistossa. Raportti liittyy hänen suomalaista köyhyyttä käsittelevään väitöskirjatyöhönsä. Grekula on kokenut nykyajan köyhyyttä myös omassa elämässään ja tehnyt kansalaisvaikuttamista sen vähentämiseksi. ”Rikkaaseen maahan, joka väittää olevansa sivistynyt ja oikeudenmukainen, ei kuulu köyhyys”, hän toteaa.

978-952-7206-14-0 (nid)
978-952-7206-15-7 (pdf)